

POBOLJŠANJEM PRAVNOG OKVIRA DO DJELOTVORNIJEG PROCESUIRANJA SEKSUALNOG NASILJA KAO VIDA IZVRŠENJA RATNIH ZLOČINA

*Uvođenje Pravila 96 u
nacionalno zakonodavstvo*

izvještaj / 2017.

Publisher
Authors
For the publisher
Translators
Proofreading for english
Design

Youth Initiative for Human Rights
Stephanie Stelko / Milena Čalić Jelić / Nikola Puharić
Mario Mažić
Jelena Cavarović / Branimir Renje
Elizabeth Dittillio / Madeline Jung-Hwa Lee
Petar Novak

*The design and print of this publication is provided by the financial support of the C. S. Mott Foundation. Publication is the author's responsibility and does not necessarily reflect the opinions of the foundation.
We thank all those who participated in the research and the ICTY Outreach program team.*

Zagreb, 2017

**POBOLJŠANJEM
PRAVNOG OKVIRA
DO DJELOTVORNIJEG
PROCESUIRANJA
SEKSUALNOG NASILJA
KAO VIDA IZVRŠENJA
RATNIH ZLOČINA**

*Uvođenje Pravila 96 u
nacionalno zakonodavstvo*

izvještaj / 2017.

Inicijativa mladih za ljudska prava

23. The States Parties to the Rome Statute, available at: https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx

03	Uvod
06	Kontekst
10	Postojeći nacionalni pravni okvir procesuiranja seksualnog nasilja u ratu
17	Međunarodni pravni okvir procesuiranja seksualnog nasilja u ratu
20	Procesna prava žrtava seksualnog nasilja u ratu u kaznenom postupku + EU Direktiva 2012/29/EU
24	Pravila postupka i dokazivanja međunarodnih kaznenih sudova u odnosu na žrtve seksualnog nasilja
30	Reparacije žrtvama seksualnog nasilja u ratu u Hrvatskoj
35	Problemi u praksi nacionalnih sudova
43	Rezultati istraživanja
48	Preporuke
50	Literatura

16. Martina Tkalčić "Klasifikacija patnje zrtava seksualnog nasilja", <https://www.libela.org/sa-stavom/6369-klasifikacija-patnje-zrtava-seksualnog-nasilja/>
17. UN Secretary-General. Reparations for Conflict-Related Sexual Violence Guideline, June 2014, page 5.
18. Odluka o donošenju Nacionalne strategije razvoja sustava podrške zrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, Narodne novine, 2015., available at: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_1437.html
19. Azuritani statut Medunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, UN, 2009., available at: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_bcs.pdf
20. Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict, Gay J. McDougall, UN, 1998., available at: <http://www.refworld.org/docid/3b00f4414.html>
21. Seksualno nasilje u brojkama, MKSJ, 2016., available at: <http://www.icty.org/bcs/u-fokusu/zlo%C4%8Dini-seksualnog-nasilja/u-brojkaama>
22. Rimski statut Medunarodnog krivičnog suda, available at: <http://minoritycentre.org/library/rimski-statut-me%C4%91unarodnog-krivi%C4%8Dnog-suda>

UVOD

8. What happened to the women? - Gender and Reparations for Human Rights Violations, Ruth Rubio-Marin, International Center for Transitional Justice, 2006.
9. Načela za izmjenu Zakona o kaznenom postupku za omogućavanje odgovarajućeg okvira za kazneno procesuiranje, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, 2013.
10. Suzbijanje posjedica seksualnog nasilja u ratu, UNFPA Program BiH 2013-16, available at: <http://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/bosanski01.pdf>
11. Stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj u 2005., Ženska soba; available at: <http://zenskasoba.hr/rada/aktivnosti/istrazivanja/stanje-seksualnih-prava-zena-u-hrvatskoj-u-2005/>
12. Masovna silovanja u ratu, Ženska memorija; <http://www.women-war-memory.org/index//povijest/rat-i-ratna-silovanja>
13. Transitional Justice Brief, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, 2016.
14. Medunarodni protokol o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima, 2014., available at: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/376604/low_res__Protocol_FULL-BOS.pdf
15. Special Eurobarometer 449 – Gender based Violence, Eurropska komisija, 2016, available at: <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publication/index.cfm/Survey//in//2>

Ratove na području bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) obilježilo je, između ostalog, seksualno nasilje kojem su bile podvrgnute žene, muškarci, a u nekim slučajevima i djeca. Pred *Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju* (MKSJ), gotovo polovina svih osuđenih je proglašena krivima za seksualno nasilje, između ostalih inkriminacija. Na međunarodnoj razini i dalje raste svijest o razmjerima seksualnog nasilja počinjenog u ratu, težini njegovih posljedica i nužnosti njegova procesuiranja.

Inicijativa mladih za ljudska prava, kao i druge organizacije koje se bave ovim područjem, smatra kako se u Hrvatskoj slučajevi seksualnog nasilja počinjenog u ratu nedovoljno procesuiraju. Prema izvještaju Državnog odvjetništva (DORH) iz 2014. godine, Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP) je utvrdilo da postoji sumnja da su tijekom rata 1990-ih nad 187 osoba mogli biti počinjeni ratni zločini silovanjem odnosno seksualnim nasiljem, a u trenutku izdavanja DORH-ovog izvještaja sa sigurnošću je utvrđeno da je u odnosu na 83 osobe počinjen ratni zločin silovanjem.

Prepreka procesuiranju ovih zločina nije isključivo hrvatski pravni sustav, već i činjenica da se žrtve teško odlučuju govoriti o proživljenom nasilju zbog srama ili straha od društvene osude, kao i činjenica da počinitelji često nisu poznati ili nisu dostupni hrvatskom pravosuđu. Ipak, smatramo kako Republika Hrvatska nije uložila sve moguće napore kako bi omogućila pristup pravdi žrtvama, a nakon izmjene Strategije razvoja pravosuđa 2013. godine dodatno je smanjen fokus na žrtve ratnih zločina, dok bi olakšavanje njihova pristupa pravdi trebalo biti jedan od prioritarnih ciljeva.

S ciljem vraćanja fokusa na ovu problematiku, Inicijativa mladih za ljudska prava izradila je izvještaj kroz provedene konzultacije, intervjuiranja profesionalaca u kontaktu sa žrtvama kaznenih djela seksualnog nasilja u ratu, vodeći se pitanjem:

1. Postupanje u predmetima ratnih zločina, Jasmína Dolmagić, Pravosudna akademija
<http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Postupanje%20u%20predmetima%20zlo%C4%8Dina.pdf>
2016., available at:

2. Borba protiv nekažnjivosti za seksualno nasilje u oružanom sukobu u Bosni i
Hercegovini: postignuti napredak i izazovi, Misića OSCE-a u BiH, 2015., available at:
<http://www.osce.org/bs/171911?download=true>

3. Seksualno nasilje – mitovi, stereotipi i pravni sustav, Ivana Radačić, Zagreb, 2014.
Ivana Radačić, available at:
<http://www.women-war-memory.org/index.php/hr//rat-i-ratna-silovanja/86-granice-medunarodnog-kaznenog-prava>

5. Silovanje i seksualno nasilje kao radnje počinjenja kaznenog djela ratnog zločina,
Veselinka Kastratović, u: Procesuiranje ratnih zločina - Jamstvo procesa suočavanja s
prošlošću u Hrvatskoj, Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, 2014.

6. Background Information on Sexual Violence used as a Tool of War, available at:
<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml>

7. Procjena broja žrtava seksualnog nasilja tijekom Domovinskog rata na području
RH i optimalni oblici obitelji obtečenja i podrške žrtvama, sociološko istraživanje, Zagreb,
UNDR, 2013.

postoji li potreba za poboljšanjem pravnog okvira u hrvatskom nacionalnom zakonodavstvu koje bi dovelo do djelotvornijeg procesuiranja seksualnog nasilja kao vida izvršenja ratnih zločina?, osobito kroz procesna pravila o pravima žrtve seksualnog nasilja. Proživljene traume žrtava seksualnog nasilja u ratu, dugogodišnji nedostatak podrške od strane državnih institucija, ali i suvremeni međunarodni pravni pristup kaznenom progonu bili su polazište ovog izvještaja za javno zagovaranje neophodnih izmjena nacionalnog zakonodavstva.

LITERATURE

KONTEKST

- to distinguishly define who is competent regarding legally provided psychological and legal aid to wartime sexual violence victims, as well as to implement the mentioned law to develop the effective support system already developed at ICTY

- to additionally educate and sensitize all the experts that come in contact with wartime sexual violence victims through multidisciplinary educations, and also to encourage better cooperation between different institutions

- to develop a standardized, detail-oriented, and sensitized list of questions to be used as a guide while taking statements from wartime sexual violence victims, which covers all the information relevant to the criminal proceeding; it should be similar to the list developed by the Committee for sexual violence victims

- to implement Rule 96 principles into the Croatian legislation framework, even though it seems that those principles are respected in Croatian court practice (without any knowledge to which extent), and to introduce them in the legal framework which would additionally secure their implementation and symbolically represent the effort of the Republic of Croatia in facilitating access to justice to wartime sexual violence victims

- to coordinate the Law on the Rights of Victims of Sexual Violence During the Armed Aggression against Croatia in the Homeland War with international mechanisms for human rights protection and the Constitution of the Republic of Croatia

- to expand the definition of the criminal offense of sexual violence and provide reparations for all victims of sexual violence 1991-1995 on the territory of the Republic of Croatia regardless of their status during the conflict.

1) https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/376604/low_res__Protocol_FULL-BOS.pdf

2) <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments///2>

Krajem lipnja 2013. godine Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je Rezoluciju 2106, u kojoj se ističe potreba za provođenjem dosljednih i rigoroznih istraga i kaznenog progona počinitelja seksualnog nasilja u ratu. U ranijim rezolucijama – 1820 (2008. godine), 1888 (2009. godine) i 1960 (2010. godine) – Vijeće je ustanovilo da je seksualno nasilje, počinjeno sistematski i kao oruđe rata, suštinska prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti koja zahtijeva adekvatan odgovor. Na svjetskom samitu o seksualnom nasilju u oružanim sukobima održanom u Londonu 2014. godine predstavljen je *Međunarodni protokol o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima*¹.

U suđenjima pred MKSJ-om su usvojena posebna pravila u vezi dokazivanja seksualnog nasilja: žrtve su zaštićene od uvredljivog i nasilnog ispitivanja, mogu svjedočiti pod pseudonimom, sa skrivenim licem i izmijenjenim glasom, putem video veze, na raspravama zatvorenim za javnost. Ujedno, Pravilo 96 Pravidnika o postupku i dokazima MKSJ-a propisuje da nije potrebno potvrđivanje svjedočenja danog od strane žrtve seksualnog nasilja; da dokazi vezani za prijašnje seksualno ponašanje žrtve neće biti priznati kao dokazni materijal kako bi se žrtva zaštitila “od zlostavljanja, neugodnosti i ponižavanja”; te načina na koji se može dokazati nepristanak, naime “dokazivanjem postojanja prisilnih okolnosti pod kojima smisleni pristanak nije moguć”. Navedene procedure i pravila se mogu smatrati “najboljom praksom” te bi trebale biti prihvaćene od strane pravosudnog sustava u Hrvatskoj.

Tijekom studenog 2016. Europska komisija je izdala najnoviji izvještaj (Special Eurobarometer 449 – Gender based Violence) o seksualnom nasilju prema kojem veliki broj ispitanika u Hrvatskoj opravdava silovanje ili seksualno nasilje ponašanjem ili nekom karakteristikom žrtve². Zabrinjavajući rezultati navedenog izvještaja nedvojbeno upućuju na društvenu stigmatizaciju žrtava seksualnog nasilja, koja često dovodi do toga da same žrtve negiraju da su bile seksualno zlostavljane te rijetko prijavljuju seksualno nasilje. Istovremeno, žrtve seksualnog nasilja (u ratu) još

RECOMMENDATIONS

3) Prema podacima Uprave za zatočene i nestale Ministarstva branitelja tijekom rata razmijenjeno je 7 666 osoba, a od toga broja su 932 žene

uvijek nisu dobile dostatnu zaštitu tijekom kaznenog postupka, psihološku potporu niti adekvatnu pravnu pomoć, što je još jedan od razloga da ni danas nemamo potpune podatke o razmjerima silovanja i seksualnog nasilja tijekom rata.

Do danas ne postoje točni podaci o osobama koje su preživjele seksualno nasilje u ratu u Hrvatskoj, no potreba za uređenjem ovog pitanja nastaje zbog velikog broja osoba, osobito onih odvedenih u zatvore i logore³, za koje se smatra da su tijekom ratnih razaranja proživjele neki oblik seksualnog nasilja. Prema dostupnim podacima, Ministarstvo branitelja RH je od početka primjene *Zakona o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu* (NN 64/15) do prosinca 2016., zaprimilo 182 zahtjeva za stjecanje statusa, tj. ostvarivanje prava shodno odredbama navedenog zakona. Ministarstvo unutarnjih poslova je utvrdilo da postoji sumnja da su tijekom rata u Hrvatskoj nad 182 žrtve mogli biti počinjeni ratni zločini silovanjem ili drugim oblicima seksualnog nasilja. Dodatnim provjerama utvrđeno je da su neke od potencijalnih žrtava u međuvremenu preminule, neke su državnim odvjetnicima izjavile da nad njima nije bilo počinjeno silovanje niti drugi oblik seksualnog nasilja koje bi bilo moguće podvesti pod neko od obilježja kaznenog djela ratnog zločina počinjenog nečovječnim postupanjem, a neke od potencijalnih žrtava otklonile su svaku mogućnost davanja iskaza. Po evidencijama nadležnih državnih odvjetništava, ratni zločin počinjen silovanjem sigurno je počinjen na štetu 83 žrtve, pretežno žena. Od toga su u odnosu na 73 žrtve pokrenuti kazneni postupci, koji su u različitim stadijima. Uz ove podatke neophodno je dodati da je od navedenog broja zabilježenih žrtava silovanja tijekom rata samo 30 žrtava osobno prijavilo kazneno djelo, a 60 ih je pristalo svjedočiti. Smatramo da bi se daljnjom humanizacijom kaznenog postupka, uvođenjem posebnih pravila uzimanja izjave žrtava seksualnog nasilja u ratu pridonijelo djelotvornijem procesuiranju ratnih zločina počinjenih silovanjem i drugim oblicima seksualnog nasilja.

They even have instructions not to talk about the crime and suffered trauma at all, and so it still remains painful for the victim, who then comes to court psychologically unprepared. It is important to develop services that are professional, able to stabilise witnesses, and prepare them psychologically. That does not include instructing them what to say in court, but rather going through an emotionally burdened memory to multiple times with them and helping the witnesses to concretize the memory to implement it in their testimony in a calmer, more coherent way, without a strong psychological reaction.

NACIONALNA STRATEGIJA RAZVOJA SUSTAVA PODRŠKE ŽRTVAMA I SVJEDOCIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ ZA RAZDOBLJE OD 2016. DO 2020. GODINE (Narodne novine 75/2015)

Suvremeni međunarodni pravni pristup kaznenom progonu počinitelja širi se s postupka koji predstavlja izraz skrbi države za uspostavu javnopravnog poretka na mehanizam koji će omogućiti uspostavu narušenih prava oštećenog pojedinca. U razvoju prava žrtava u posljednjih nekoliko desetljeća raste svijest o potrebi intenzivnije zaštite žrtava. Žrtva više nije samo izvor saznanja u postupku već postaje procesni subjekt s izražajnijim pravima⁴.

modifications for the elaboration of sexual violence victims' positions are underway. Notification of a victim's rights during a criminal proceeding is given to a victim who comes to the police to report a crime in writing, and they are given contacts from the Department for the support of victims and witnesses which they can contact if they need aid and support. The police is not obligated to explain every rule, and neither are police officers obligated to know every rule. The department for the support of victims and witnesses gives information on rights and ways of exercising them, and when victims contact them at the beginning, there are examples of positive practices from the beginning until final verdict. The problem arises from giving victims the right to access information. Out of 15 county courts – only 6 have Departments for victims and witnesses support, and even in those locations the police often do not send victims and witnesses to the Department.

- Directives from Rule 96 should be implemented more concretely in domestic legislation and/or practice, and for that reason, all the examinees advocate the **multidisciplinary education for experts** who participate in criminal proceedings so that they can follow instructions from Rule 96 in their activities.

- There needs to be further development of the support system modeled after all protection measures of the ICTY (i.e. a unit for support for the witnesses, as well as the a professional department for support, a case manager who takes care of them, security service, possibility of medical examinations, and in particularly delicate cases, the presence of a family member could have been present at the trial as an emotional support, as well as the professional department for support), as those have been very useful in aiding and supporting witnesses. Therefore, in Croatia, victims and witnesses protection and support services should be professionalized. They currently offer emotional support, but do not offer professional support in the continuation of a traumatic event, nor empowerment or stabilisation of the witness.

**POSTOJEĆI NACIONALNI
PRAVNI OKVIR
PROCESUIRANJA
SEKSUALNOG NASILJA
U RATU**

- Due to the lack of substantive material evidence, criminal proceedings based on victims' and other witnesses' statements (eyewitnesses or "second hand" witnesses), and the statement is taken in great detail.
- Example of a good practice is the work of the Sexual Violence Victims Committee that draws all the relevant information from the applicants' statements: direct and long-term physical, psychological and social consequences of suffered sexual violence, and whether anyone noticed something wrong with the victim upon their return to society, even though nothing may have been verbally said. For the purpose of acquiring complete victims' statements, a list of questions that covers all relevant information was developed. The same practice should be applied in criminal proceedings: developing a list of questions which cover relevant areas while taking statements. Questions asked by the Committee are related to direct and long-term psychological reactions, injuries, knowledge of the event presented to other people in any way, other people's perceptions, and direct attendance of other witnesses.
- During trials, a lack of sensitivity was noted, as was the opinion that the "act of rape is marginalized as a war crime, as neither society nor institutions are prepared for processing sexual violence cases" In addition, inappropriate and irrelevant questions in some trials directed towards the abused party were asked and members of court chambers have shown passive approaches in disallowing that kind of questions.
- Court buildings are inadequate for the protection of witnesses and victims of sexual crimes, as encounters in the hallways are sometimes unavoidable, and therefore they should be more conducive for the testifying of vulnerable witnesses.
- There is an improvement in the legal framework regarding process rules, and

U Republici Hrvatskoj se seksualno nasilje u ratu procesuirao kao ratni zločin temeljem Osnovnog krivičnog zakona RH (u daljnjem tekstu OKZRH), iz 1993. godine (pročišćeni tekst NN br. 31/1993), ali zbog sadržajnih izmjena definiranja ratnog zločina Kaznenim zakonom (u daljnjem tekstu KZ) od 2011. godine, na seksualno nasilje u ratu kao vida izvršenja ratnog zločina primjenjuje se novi zakon, kao blaži za počinitelja (čl. 3. st. 2. KZ-a).

Seksualno nasilje je procesuirano po članku 120. OKZRH kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva :

Članak 120.

(1) Tko kršeći pravila međunarodnoga prava za vrijeme rata, oružanoga sukoba ili okupacije naredi da se izvrši napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedine civilne osobe ili osobe onesposobljene za borbu, kojega je posljedica smrt, teška tjelesna ozljeda ili teško narušavanje zdravlja ljudi, napad bez izbora cilja kojim se pogađa civilno stanovništvo, da se civilno stanovništvo ubija, muči ili da se nečovječno postupi prema njemu, ili da se nad njim obavljaju biološki, medicinski ili drugi znanstveni pokusi. da se uzimaju tkiva ili organi radi transplantacije, ili da mu se nanose velike patnje ili ozljede tjelesnoga integriteta ili zdravlja, da se provodi raseljavanje ili preseljavanje ili prinudno odnarođnjivanje ili prevođenje na drugu vjeru, **prinudjivanje na prostituciju ili silovanje**, da se primjenjuju mjere zastrašivanja i terora, uzimaju taoci, primjenjuje kolektivno kažnjavanje, protuzakonito odvođenje u koncentracione logore i druga protuzakonita zatvaranja, da se provodi lišavanje prava na propisno i nepristrano suđenje, prinudjivanje na službu u oružanim snagama neprijateljske sile ili u njezinoj obavještajnoj službi ili administraciji, da se prinuduje na prinudni rad, izgladnjuje stanovništvo, provodi konfiskacija imovine, da se pljačka imovina stanovništva, protuzakonito i samovoljno uništava ili prisvaja u velikim

For the purpose of this report, we have conducted half-structured interviews with experts who are in contact with wartime sexual violence victims (representatives of several professions that have experience regarding processing cases of rape as an aspect of committing a war crime - attorneys, members of the judiciary, psychologists, civil society organizations, victims and witnesses support departments, trial monitors). Names or other personal information of interviewed people shall not be revealed pursuant to the Act on the protection of personal information, but we think that the opinions and comments of the people interviewed are relevant for conclusions in this report, considering their vast experience working on cases of wartime rape throughout the years.

Even though the viewpoints of the interviewed people differ regarding the need for implementing Rule 96 into national legislation (Criminal procedure Act), all examinees agreed the Act needed to be improved, especially when it comes to the necessity of education for experts, courts and other institutions to more effectively carry out measures necessary for minimizing potential retraumatization while giving statements.

Conclusions of research:

- Reporting rape and sexual violence has intensified since 2012, due to not only the activity of civil society organizations, but also the passing of a new act on reparations to wartime sexual violence victims.

- All the examinees became aware of practical problems during victims' testifying, as the same victims testified more than twice, such as how time affects the credibility of a statement and problems with recognizing direct perpetrators (photos examination, unavailability of accused individuals).

razmjerima imovinu što nije opravdano vojnim potrebama, uzima nezakonite i nerazmjerno velike kontribucije i rekvizicije, smanjuje vrijednost domaćega novca ili protuzakonito izdaje novac, ili tko počini neko od navedenih djela, kaznit će se zatvorom najmanje **pet godina ili kaznom zatvora od dvadeset godina**.

KZ (Narodni novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15) u čl.91. st.2. t.22. je proširio kriminalnu zonu seksualnog nasilja kao radnje izvršenja kaznenog djela ratnog zločina, ali je ujedno smanjio zapriječenu kaznu zatvora na najmanje tri godine.

čl. 91. st. 2. Ratni zločin

(2) Tko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, okupacije ili međunarodnog oružanog sukoba ili oružanog sukoba koji nema međunarodni značaj počini druge teške povrede prava i običaja koji se primjenjuju u međunarodnom oružanom sukobu ili oružanom sukobu čiji značaj nije međunarodni sukladno postojećem okviru međunarodnog prava, to jest bilo koje od sljedećih djela:

1. usmjeravanje napada protiv civilnog stanovništva ili protiv pojedinih civila koji ne sudjeluju izravno u neprijateljstvima,
2. usmjeravanje napada protiv civilnih objekata, odnosno objekata koji nisu vojni ciljevi,
3. usmjeravanje napada protiv osoba, uređaja, materijala, jedinica ili vozila uključenih u humanitarnu pomoć ili misiju održavanja mira sukladno Povelji Ujedinjenih naroda, tako dugo dok oni imaju pravo na zaštitu civila ili civilnih objekata prema odredbama međunarodnog ratnog prava,
4. pokretanje napada sa znanjem da će takav napad uzgredno dovesti do smrti ili ozljeda civila ili štete na civilnim objektima ili do teške, dugoročne i opsežne štete u prirodnom okolišu koja bi očito bila prevelika u odnosu na očekivani konkretan i

RESEARCH RESULTS

- izravan vojni dobitak,
5. napadanje ili bombardiranje, bilo kojim sredstvima, gradova, sela, naselja ili zgrada koje su nebranjene i ne predstavljaju vojne ciljeve,
6. ubijanje ili ranjavanje borca koji se predao, nakon što je položio oružje ili ostao bez sredstava za borbu,
7. nepravilna uporaba zastave primirja, zastave ili vojnog znakovlja i odore neprijatelja ili Ujedinjenih naroda, kao i posebnih znakova Ženevskih konvencija, zbog koje je došlo do pogibije ili teških ozljeda,
8. premještanje, izravno ili posredno, dijelova vlastitog civilnog stanovništva na okupirano područje od strane okupatorske sile, ili deportacija ili premještaj čitavog stanovništva okupiranog područja ili jednog njegovog dijela, unutar toga područja ili izvan njega,
9. usmjeravanje napada protiv zgrada posvećenih vjeri, obrazovanju, umjetnosti, znanosti ili humanitarnim svrhama, protiv povijesnih spomenika i kulturnih dobara, bolnica i mjesta na kojima se prikupljaju bolesni i ranjeni, pod uvjetom da nisu vojni ciljevi,
10. podvrgavanje osoba koje su bile u vlasti protivničke strane tjelesnom sakaćenju, uzimanju tkiva ili organa za transplantaciju ili medicinskim ili znanstvenim pokusima bilo koje vrste koji nisu opravdani medicinskim, zubarskim ili bolničkim tretmanom osoba o kojima je riječ te koji se ne izvode u njihovom interesu, a dovode do smrti ili ozbiljne opasnosti po zdravlje takve osobe ili osoba,
11. podmuklo ubijanje ili ranjavanje pripadnika neprijateljske nacije ili vojske,
12. proglašavanje da se protivniku neće dati nikakva milost,
13. uništavanje ili oduzimanje neprijateljske imovine osim ako je ono nužno zbog ratnih potreba,
14. proglašenje prava i radnji državljana neprijateljske strane zabranjenim, suspendiranim ili nedopuštenim u sudskom postupku,
15. prisiljavanje državljana neprijateljske strane da sudjeluju u ratnim operacijama

Department for victims and witnesses support also accompanied the exploited party and two witnesses until re-entering the courtroom and was with them outside the courtroom during the entire hearing.

Regarding the court's practice of implementing Rule 96 principles in this particular case, the following can be noticed:

Rule 96(1): Besides the exploited party's statement, two witnesses who were not direct witnesses testified, and one of them found out about the case two days after it already happened. The exploited party was asked about medical examination after occurrence, but it seemed as though both the judge and assistant to the County's state attorneys accepted her statement that "the gynecological results were fine" but that she was indeed treated for psychological difficulties.

Rule 96(II): The judge asked the injured party for every person she mentioned -the individuals that questioned them in the garden, the person who took her in the basement, the individuals that raped her - if they were armed and if they had threatened her. When dictating the typist what to write in the record, the judge emphasized that members of Darvar Territorial Defense threatened to kill the injured party's father in-law when he looked at them, told her that they had killed two of their neighbours, and questioned her about her son, emphasizing circumstances that brought fear to the exploited party.

Rule 96(IV): As previously mentioned, no personal questions, nor questions regarding her previous or subsequent sexual life were asked. We have no information on whether the exploited party was familiarized with all of her rights, before the beginning of the judicial process, if she was provided with free legal and psychological support, or if she was adequately prepared for her testimony, but we did notice that during the judicial process she did not have a legal representative, which is a consequence of unclear national rules. In the end, the accused was released of charges due to a lack of incriminating evidence.

usmjerenim protiv vlastite zemlje čak i ako su bili u službi zaraćene strane prije početka rata,

16. pljačkanje gradova ili mjesta,

17. uporaba otrova ili otrovnog oružja,

18. uporaba otrovnih plinova, plinova zagušljivaca ili drugih plinova te svih sličnih tekućina, tvari ili naprava,

19. uporaba metaka koji se u ljudskom tijelu lako šire ili raspršuju,

20. uporaba oružja, projektila, materijala i drugog načina ratovanja koji po svojoj prirodi nanose suvišne ozljede ili nepotrebne patnje ili kojima je svojstvo da protivno međunarodnom ratnom pravu ne razlikuju vojne i civilne ciljeve, ako je takvo oružje, projektili, materijal ili način ratovanja predmet sveobuhvatne zabrane,

21. skrnavljenje osobnog dostojanstva, posebice ponižavajući i degradirajući postupci, kolektivno kažnjavanje,

22. silovanje, spolno porobljavanje, prisiljavanje na prostituciju ili izazivanje nasilne trudnoće, prisilne sterilizacije ili kojeg drugog oblika spolnog nasilja koji predstavlja tešku povredu Ženevskih konvencija,

23. iskorištavanje prisutnosti civila ili drugih zaštićenih osoba da se određena mjesta, područja ili vojne snage zaštite od vojnih operacija,

24. usmjeravanje napada na zgrade, materijal, medicinske jedinice i prijevozna sredstva te osoblje koje koristi posebne znakove Ženevskih konvencija sukladno međunarodnom pravu,

25. pribjegavanje izglednijanju civila kao načinu vođenja rata uskraćivanjem sredstava nužnih za opstanak, uključujući i otežavanje pristupa humanitarnoj pomoći, propisanoga Ženevskim konvencijama,

26. novačenje djece u nacionalne oružane snage ili oružane skupine odvojene od oružanih snaga države ili njihovo korištenje u aktivnom sudjelovanju u neprijateljstvima, ili

27. premještanje civilnog stanovništva zbog razloga povezanih uz sukob osim ako to

been treated for a long time due to psychological trauma. She acquired the right to the status of a civilian victim.

The accused was arrested from a list of members of the Territorial Defense of Daruvar, and the exploited party also confirmed at the 2015 recognition, although not with full with certainty, that he was one of the perpetrators of the rape.

The courtroom where the trial was conducted was adequate in size, and was not opened until two police officers brought in the defendant in handcuffs. The exploited party was sitting in a chair, 2-3 metres away from the defendant, facing the court council, with her back turned to defendant. The president of the Court Council, representative of County state attorneys, two lawyers of the accused, and the defendant himself asked her questions. Not one inappropriate or personal question was asked (almost all of the questions were related to perpetrator's detailed description and circumstances), and everyone treated the exploited party with respect.

She gave her statement with a calm, uniform voice, with description details, and when asked questions, she could not give more detailed descriptions of perpetrators, claiming she did not remember; she also was not able to give a more detailed description of the rape itself.

During the Court Council deliberation and argument on further procedure, everyone present had to leave the courtroom and walk through the hallway. The defendant stood in handcuffs with two police officers and his lawyers while the exploited party stood with witnesses and the representative of the Department for victims and witnesses support, who asked her how everything went, if she wanted water, etc. There was enough space and people between the exploited party and the defendant so that any possible inconvenience could be prevented. The representative of the

traži sigurnost civila ili neizbježni vojni razlog, kaznit će se kaznom zatvora **najmanje tri godine**.

Citirana izmjena KZ-a u bitnom je raskoraku u odnosu na praksu MKSJ-a, vezanu uz procesuiranje seksualnog nasilja. Raspravna vijeća MKSJ-a u svojim presudama su jasno kazala da se kazneno djelo silovanja smatra zločinom protiv čovječnosti, silovanje se smatra mučenjem i teškom povredom čl.27. st.2. IV. Ženevske konvencije o zaštiti građanskih osoba od 12. kolovoza 1949. godine, kojom se između ostalog propisuje: „*osobito će se štititi žene od svakog napada na njihovu čast i osobito od silovanja...*“. Prema novome KZ-u, tek ukoliko je kazneno djelo počinjeno prema velikom broju osoba ili na osobito okrutan ili podmukao način, počinitelj će biti kažnjen kaznom zatvora propisanom čl. 91. st. 1 – od minimalno 5 godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

Seksualno nasilje u ratu počinjeno u pritvorima, zatvorima i logorima procesuirano je i po članku 122. OKZRH kao ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, iako nije izričito navedeno u normativnom opisu kaznenog djela,

Članak 122.

Tko kršeći pravila međunarodnoga prava naredi da se ratni zarobljenici ubijaju, muče ili da se prema njima nečovječno postupa, nad njima obavljaju biološki, medicinski ili drugi znanstveni pokusi, da se uzimaju tkiva ili organi radi transplantacije, da im se nanose velike patnje ili ozljede tjelesnoga integriteta ili zdravlja, da se prinuđuju na obavljanje službe u neprijateljskim oružanim snagama, ili da se lišavaju prava na propisano i nepristrano suđenje, ili tko počini neko od navedenih djela, kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili kaznom zatvora od dvadeset godina.

rape of a woman in 1991 as a member of Territorial Defense of Daruvar, during the armed conflict between the Armed Forces of the Republic of Croatia and the Yugoslav People's Army and Serbian paramilitary formations in town of Doljani. According to the testimony of the exploited party and witnesses, she and members of her family were hiding in the basement of their house, as shooting could be heard outside almost all day. In the afternoon, an armed group told them to go outside to the garden, where they had to lie down and answer the questions the armed persons were asking without even looking at them. Among other questions, they asked the exploited party where her son was, and when her father-in-law lifted his head towards the armed persons to answer more easily, they threatened to kill him if he looked at them again. One of the armed men then took the exploited party to the basement to check if anyone else was hiding there, and he told her that they had killed two people from the village. After the questioning, the family was taken back to the basement and a few other neighbors were brought there as well. After some time, the exploited party was told to come out of the basement and show the armed people where the drinks were. After she showed them where they were, she was left alone in the kitchen with three of the armed men, and two of them raped her. As the exploited party described, she was not physically abused in any other way, but they had sexual intercourse with her against her will. Afterwards she was taken back to the basement, and everyone else in the basement was told to wait for around 20 minutes before leaving so they would not be able to see where the armed men went. The next day the exploited party was again hiding in the basement with her family because of the shooting outside, and the day after they went from Doljani to the village Novoselec. There she told a woman that she had been raped and asked her to take her to a gynecologist, which the woman did the next day. The exploited party submitted the medical documentation from that examination to the court, as well as documentation from psychological examination and treatment. Results of the gynecological examination did not show physical trauma, but the injured party had

te kao kazneno djelo genocida po čl. 119 OKZRH, koje isto ne inkriminira eksplicitno seksualno nasilje.

Članak 119.

Tko u namjeri da potpuno ili djelomično uništi neku nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku skupinu naredi da se članovi skupine ubijaju ili da im se nanose teške tjelesne ozljede ili da im se teško narušava tjelesno ili duševno zdravlje, ili da se stanovništvo prinudno raseljava ili da se skupina stavi u takve životne uvjete koji bi doveli do njezina potpuna ili djelomična istrebljenja ili da se primijene mjere kojima se sprečava rađanje između pripadnika skupine, ili da se provodi prinudno preseljavanje djece u drugu skupinu ili tko u istoj nakani počini neko od navedenih djela, kaznit će se zatvorom najmanje pet godina ili kaznom zatvora od dvadeset godina.

“moaned and vomited” This would indicate that testimonies of indirect witnesses are considered relevant, and that although the testimonies of the women were believed to be true, additional evidence for victims’ testimony was still sought.

Among other things the second-accused complained about inconsistencies in the testimonies of the witnesses. The Supreme Court rejected this complaint, explaining that:

The groundlessly accused D.I. in his complaint insists on differences in the witnesses’ testimony that are irrelevant, as these are a reflection of multiple questionings during more than 20 years, which is the time that had passed since the event took place and these differences are not enough to conclude that the witnesses are not convincing and credible enough.

It is apparent from this explanation that Court understands the nature of memory and the influence of time, and also that the Court relies on other ways of determining the credibility of testimonies, as in this aspect it trusted the testimonies of the women as well.

Finally, despite the undeniable lenience of the new Criminal Law for the perpetrator due to the prescribed minimum sentence of imprisonment, in this case, the Supreme Court increased the sentence for the second-accused by 6 months to a total of 6 years, arguing that the first degree court ignored that he had “multiple times broken the resistance of the injured party through a longer period of time while she was already psychologically broken, which the state attorney indicates in the appeal”;

The analysis of the following case is based on the indictment and on the direct monitoring of the court proceedings. In this case, the accused is charged with the

**MEĐUNARODNI
PRAVNI OKVIR
PROCESUIRANJA
SEKSUALNOG NASILJA
U RATU**

entered a sexual relationship with him, the Supreme Court argues:

The defendant is charged with using threat, rather than force, implying an attack on victims' life and body, all with a goal of forcing her to a sexual intercourse. In the situation of the town of Vukovar being occupied and war going on in the Republic of Croatia, it is undeniable that the defendant took advantage of the fear that for the injured party was undeniably real and strong after her seeing her cousin A.J. on the road and, in the house she was taken to, seeing heavily beaten V.K. who, as she later heard was later killed, which she testified during the process.

The explanation also emphasized that "the exploited party and a witness stated that she had been told to choose one of the three of them, or otherwise she would have been raped by the whole battalion", and it is concluded that "following what was stated, [the] accused R.I.'s appeal, which suggests the injured party's consent to a sexual intercourse, is, at least, unacceptable";

This judgement – which emphasizes that the use of force is not required for an act to be classified as rape, but rather a threat is sufficient, provides analysis of the defense of the accused regarding consent of the injured party, and assesses the context in which the act was committed and who caused fear and psychological pressure to the exploited party – is in accordance with Rule 96 (ii) (a) which states that consent can not be used as a defense if the victim was subjected to violence, coercion, imprisonment or psychological pressure, has been threatened, or had reason to be afraid.

Also, it is interesting that in its decision, the Supreme Court referenced the testimony of the witness who had confirmed that the injured party, upon her return to the apartment of the married couple, told her that she had been raped, and that she

5) Što se tiče međunarodnih dokumenata ranog ratnog prava, u relativno kratkom vremenu od pedesetak godina, između 1856. i 1907. godine, sklopljeno je i stupilo na snagu 14 međunarodnih sporazuma o pravilima ratovanja, međusobnim odnosima zaraćenih i njihovim odnosima s neutralnim državama (Pariška pomorska deklaracija, iz 1856.; Petrogradska deklaracija o zabrani uporabe eksplozivnih projektila lakših od 400 grama, iz 1868.; Haške konvencije i Deklaracije s Konferencija mira 1899. i 1907.; Druga haška deklaracija o zabrani uporabe zrna sa zagušnjivim i otrovnim plinovima, iz 1899.; Treća haška deklaracija o zabrani uporabe dum-dum metaka, iz 1899.; Treća haška konvencija o otpočinjanju neprijateljstava, iz 1907.; Četvrta haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu s Pravilnikom, iz 1907.; Peta haška konvencija o pravima i obvezama neutralnih sila i osoba u slučaju rata na kopnu, iz 1907.; Šesta haška konvencija o postupanju s neprijateljskim trgovačkim brodovima kod izbijanja neprijateljstava, iz 1907.; Sedma haška konvencija o pretvaranju trgovačkih brodova u ratne, iz 1907.; Osmha haška konvencija o bombardiranju od strane pomorskih snaga u vrijeme rata, iz 1907.; Jedanaesta haška konvencija o nekim ograničenjima vršenja prava uzapćenja u pomorskom ratu, iz 1907.;

Glavni izvori međunarodnog humanitarnog prava⁵ su četiri Ženevske konvencije od 12. kolovoza 1949. godine i dva Dopunska protokola uz Ženevske konvencije iz 1977. godine: *Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu* (I. ženevska konvencija), *Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca u oružanim snagama na moru* (II. ženevska konvencija), *Konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima* (III. ženevska konvencija), *Konvencija o zaštiti građanskih osoba za vrijeme rata* (IV. ženevska konvencija), *Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba* (Protokol I.), *Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba* (Protokol II.). Silovanje je prvi put eksplicitno spomenuto u IV. ženevskoj konvenciji o zaštiti civila u vrijeme rata te nakon toga u Dopunskim protokolima Ženevskim konvencijama – Dopunskom protokolu I. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba i Dopunskom protokolu II. o zaštiti žrtava građanskih oružanih sukoba. IV. ženevska konvencija posvećuje jedan članak seksualnom nasilju (članak 27.), u kojem propisuje: “Žene će biti posebno zaštićene od svakog napada na njihovu čast, osobito od silovanja, prisilne prostitucije, ili bilo kojeg oblika napada protiv čudoređa”. Ova odredba ponovljena je u gotovo identičnom obliku u Dopunskom protokolu I., koji osim ove odredbe sadrži još i odredbu koja izričito zabranjuje seksualno nasilje, no ne kao napad na fizički i seksualni integritet, već kao napad na osobno dostojanstvo.

Kroz sudsku praksu MKSJ-a, seksualno nasilje u ratu definirano je kao teško kršenje Ženevskih konvencija - zabrana mučenja, nehumanog postupanja, namjernog nanošenja teške patnje ili teške povrede tijela ili zdravlja.

Od kaznenih djela seksualnog nasilja, Statut MKSJ-a⁶ izričito spominje samo silovanje i stavlja ga pod odredbu o zločinima protiv čovječnosti (kod kojih kaznenih djela se mora dokazati da su dio sustavnog ili rasprostranjenog napada na civile).

comply. The witnesses also described that the victim had moaned and vomited when she came back to the apartment and then later told them she had been raped.

According to the victim and the witnesses, on a separate occasion three armed members of the paramilitary units came to the same apartment on and told the exploited party to choose which one of the three she would have sexual intercourse with in order to avoid being raped by other members of the troops. She pointed her finger at the second-accused, and for the next month he came every day to pick her up and took her to another apartment where he raped her.

In addition to the abused party and the persons with whom she shared the apartment during the occupation of the city, a court expert psychologist testified at the trial. They claimed that the victim suffered from several psychological difficulties including PTSD, but that her ability to remember and observe was satisfactory and that she was able to make a credible statement.

The Osijek County Court sentenced the first-accused to 8 years and the second-accused to 5 years and 6 months imprisonment. After the verdict, the defendants filed appeals, as did the state attorney, and the case was taken over by the Supreme Court. While the Supreme Court partially accepted the appeal of the first-accused, reducing his sentence to 6 years in prison (arguing that the County Court overestimated the fact that he escaped before pronouncing the verdict), the appeal of the second-accused was completely dismissed and his sentence was increased to 6 years in prison.

Below we provide a brief analysis of the Supreme Court's judgment which is relevant in the context of this report.

By dismissing the appeal of the first-accused, which claimed that the victim voluntarily

Trinaesta haška konvencija o pravima i dužnostima neutralnih sila u pomorskom ratu, iz 1907. i Deklaracija o zabrani bacanja projektila i eksploziva iz balona, iz 1907.), četiri sporazuma o zaštiti pojedinca u ratu (Konvencija za poboljšanje položaja vojnih ranjenika na bojnopolju, iz 1864.; Konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u vojsci za vrijeme rata sa Završnim protokolom za reviziju Ženevske konvencije, iz 1906.; Deseta haška konvencija o prilagođavanju na pomorski rat načela Ženevske konvencije, iz 1907. i Međunarodna konvencija o sanitetskim brodovima, iz 1904.) i oko 250 odredbi kojima su uređena najznačajnija pitanja i utvrđena osnovna pravila vezana uz rat.

6) http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_septo9_bcs.pdf

7) Podkomitet UN-a za promociju i zaštitu ljudskih prava, Sistematsko silovanje, seksualno ropstvo i prakse slične ropstvu za vrijeme oružanog sukoba: konačni izvještaj - Gay J. McDougall, specijalni izvjestitelj, 22. lipanj 1998. E/CN.4/Sub.2/1998/13, dostupan na: <http://www.refworld.org/docid/3boof44114.html>

Statut *Međunarodnog kaznenog suda za Ruandu* (MKSR) spominje silovanje kao zločin protiv čovječnosti, ali u članku 4. spominje “silovanje, prisilnu prostituciju i druge oblike nasilja protiv čudoređa” kao kršenje odredbi Ženevskih konvencija i Dopunskog protokola II., kao “napad na osobno dostojanstvo, osobito ponižavajuće i degradirajuće postupanje”.

Dajući svoj komentar na problematične reference u međunarodnom pravu koje povezuju seksualno nasilje s pojmovima morala i časti, Specijalna izvjestiteljica o sistematskom silovanju, seksualnom ropstvu ili praksama sličnim ropstvu tijekom oružanog sukoba navela je da “međunarodno humanitarno pravo kao i nacionalni zakoni često sadrže odredbe za zaštitu časti žene, implicirajući da je žrtva seksualnog nasilja na neki način ‘obeščašćena’ u napadu. (...) Jedina strana bez časti u bilo kojem silovanju ili bilo kojoj situaciji seksualnog nasilja jeste počinitelj. Dok je silovanje zaista napad na ljudsko dostojanstvo i tjelesni integritet, ono je prije svega nasilno kazneno djelo”⁷.

Najveći doprinos izvorima prava procesuiranja seksualnog nasilja u ratu je praksa navedenih sudova. Tako definicija silovanja pred MKSJ-om dana u slučaju Kunarac isključuje element sile i odupiranja iz definicije te silovanje definira kao “seksualna penetracija počinjena bez pristanka žrtve. Pristanak (...) mora biti dan dobrovoljno, kao rezultat žrtvine slobodne volje, i ocjenjuje se u kontekstu okolnih prilika”.

Statut *Međunarodnoga kaznenog suda* (MKS) prvi je međunarodni ugovor koji izričito prepoznaje širok spektar seksualnog nasilja kao najteže oblike međunarodnih kaznenih djela. Statutom (poznatijim pod imenom Rimski statut) “silovanje, seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, prisilna trudnoća, prisilna sterilizacija ili bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja usporedive težine” predstavlja zločin protiv čovječnosti, sadržan u čl. 7. st. 1.g Statuta.

After interviewees pointed out that evidence of rape and wartime sexual violence were being overlooked during trials, we analyzed criminal proceedings in case K RZ 81/12, a war crime trial, through Rule 96. Specifically, we analyzed said trial through first degree verdicts as well as Supreme court's verdicts according to complaints by defendants or respective county or state attorneys.

The trial began in 2007 in the absence of the accused. The Supreme Court of the Republic of Croatia revoked the first degree court's verdict and retried the proceedings. 2012 marked the beginning of the second trial, where only one of the accused participated until the verdict announcement. The first degree verdict which found the defendants guilty became final in January of 2013. Neither of the convicts are serving in their prison sentences as they are still unavailable to the Croatian judiciary. The exploited party, who was raped multiple times, repeated her statement during the trial as well as during the investigation.

In a case that was processed in the Vukovar county court and, once again, in the Osijek county court, the defendants were accused of a war crime against the civilian population: several separate accounts of rape in Vukovar in 1991. According to the victims and witnesses' testimonies, the victim was situated in a married couple's apartment during the occupation of Vukovar, along with two other women. The first accused, whom the persons situated in the apartment had known from before the war, came to the apartment one day and asked the three women if one of them would go with him to wash his laundry. The exploited party went with him and after washing the laundry, was ordered to undress. According to her testimony, the defendant threatened her that if she refused to have sexual intercourse with him, he would bring the whole battalion. The witnesses said that the exploited party told them shortly afterwards, while recounting what had happened, that he also threatened that she would "end up like godfather Mirko", who had been murdered, if she did not

**PROCESNA PRAVA
ŽRTAVA SEKSUALNOG
NASILJA U RATU
U KAZNENOM POSTUPKU
+
EU DIREKTIVA 2012/29/EU**

ISSUES IN NATIONAL COURTS/PRACTICE

8) http://www.vlada.hr/hr/naslovnica/sjednice_i_odluke_vlade_rh/2012/64_sjednica_vlade_republike_hrvatske/64_18_pdf/%28view_online%29/1#document-preview

Žrtve ratnog seksualnog nasilja imaju značajnu ulogu na suđenjima za ratne zločine. Uzevši u obzir dugi period koji je prošao od počinjenja zločina do suđenja te nedostatka materijalnih dokaza, iskazi svjedoka imaju značajan utjecaj na ishod sudskog procesa. No da bi žrtve sudjelovale u postupcima neophodno je pružiti im odgovarajuću zaštitu i podršku.

Temeljem novog Zakona o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, u daljem tekstu ZKP). propisana su prava žrtava kaznenog djela protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa. U kaznenim postupcima koji se vode protiv počinitelja ratnog zločina izvršenog silovanjem ili seksualnim nasiljem, na žrtvu se primjenjuju citirana prava.

Članak 44.

Žrtva kaznenog djela protiv spolne slobode te kaznenog djela trgovanja ljudima ima dodatna prava:

- 1) prije ispitivanja razgovarati sa savjetnikom, na teret proračunskih sredstava,
- 2) na opunomoćenika na teret proračunskih sredstava,
- 3) da ju u policiji i državnom odvjetništvu ispituje osoba istog spola te da ju, ako je to moguće, u slučaju ponovnog ispitivanja ispituje ta ista osoba,
- 4) uskratiti odgovor na pitanja koja nisu u vezi s kaznenim djelom, a odnose se na strogo osobni život žrtve,
- 5) zahtijevati da bude ispitana putem audio-video uređaja (članak 292. stavak 4. ovoga Zakona),
- 6) na tajnost osobnih podataka,
- 7) zahtijevati isključenje javnosti s rasprave.

was not a member, facilitator or associate of enemy military and paramilitary units, was not convicted for participating in enemy military and paramilitary units, [and] was not convicted for endangering the constitutional order and security of the Republic of Croatia: It is extremely unclear which party decides who the associate of enemy military troops is, and because of this provision there is the possibility of a discriminatory application of the Act towards persons of Serbian ethnicity who were victims of sexual violence from 1991 to 1995 in the Republic of Croatia.

This is not in accordance with Article 3 of the Second Geneva Convention of 1949, according to which all of the parties in the conflict and “a person who is not directly engaged in hostilities” must not be tortured or raped. In addition, under international law the state has an obligation to provide reparations for acts or omissions attributable to it and for those actions violating its obligations in accordance with international human rights law or international humanitarian law¹⁷. The UN Security Council condemned sexual violence as a tactic in war in its Resolution 1820 of 2008, which is an additional reason for the state to provide reparations for all the victims subject to these kinds of criminal acts that occurred on the territory of the Republic of Croatia regardless of their status during the conflict.

Analyzing the Law from the standpoint of the Constitution of the Republic of Croatia, it can also be noted that this provision is not in accordance with Article 14 and Article 15 of the Constitution as it puts victims in an unequal position and finally, it can be assumed that such a provision directly excludes members of the Serb national minority, who cannot be compensated for the suffering of sexual violence through the Croatian legislation.

Ujedno je Vlada RH usvojila Protokol o postupanju u slučajevima seksualnog nasilja⁸. Navedenim normativnim aktima unaprijeđen je položaj žrtve seksualnog nasilja (žrtve silovanja smatraju se posebno osjetljivim žrtvama koje treba štiti od ponovnog traumatiziranja i kršenja privatnosti), ali izostala je potpuna provedba prava u praksi, tako je još uvijek neriješeno tko su savjetnici koji pružaju psihološku i pravnu pomoć.

Iako zabrana ispitivanja žrtava seksualnog nasilja o njihovom ranijem seksualnom životu zadovoljava važan uvjet međunarodnih standarda, ove odredbe ne predviđaju onoliko zaštite koliko to predviđaju široko postavljene odredbe Pravilnika MKS-a, kojima se također zabranjuje i ispitivanje o naknadnom seksualnom ponašanju. Iz Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a i sudskoj praksi MKSR-a proizlazi da je svjedočenje jedne žrtve dovoljno, ukoliko je pouzdano i vjerodostojno. Nepostojanje pristanka ili nemogućnost ostvarivanja seksualne autonomije zbog prisilnih okolnosti je ono što razdvaja zakonom nedopuštenu seksualnu radnju od zakonom dopuštene seksualne radnje. Bez upotrebe sile, počinitelj može iskoristiti “prisilno okruženje”, poput nereda, konfuzije i bezakonja da počini silovanje ili drugi oblik seksualnog nasilja. Očigledno prisilne okolnosti koje postoje u svim situacijama oružanog sukoba, zbog sveprisutne mogućnosti da će doći do nasilja, kreiraju pretpostavku nepristanka koja negira potrebu da tužiteljstvo utvrdi nepostojanje pristanka kao bitnog obilježja kaznenog djela.

Daljnje unaprjeđenje položaja žrtve u kaznenom postupku donijela je i Direktiva 2012/29/EU Europskog Parlamenta i Vijeća, od 25. listopada 2012. godine o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, koja od država članica traži: da se sa žrtvama postupa s poštovanjem te da policija, državni odvjetnici i suci budu prikladno osposobljeni za rad sa žrtvama, da se žrtvama pruže razumljive informacije o njihovim pravima i slučaju, da se žrtvama jamči potpora u svim državama članicama, da žrtve mogu sudjelovati u postupku ako to žele te da im

i.e. of endangering the constitutional order and security of the Republic of Croatia, must have the citizenship of the Republic of Croatia or EU Member State and have registered residence in the time of sexual violence occurrence, as well as the positive opinion of the Commission for Victims of Sexual Violence¹⁶;

These provisions are extremely problematic and contrary to the Geneva Conventions and the Rome Statute. An explicit ban on sexual violence is codified in Article 27, paragraph 2 of the VI Geneva Convention of 1949, which stipulates the Protection of Civilians during the War. Additional Protocol II, relating to international armed conflicts, provides a ban on “insulting human dignity, in particular humiliating and degrading treatment, rape, forced prostitution and any other form of indecent attack”;

The non-compliance of the Law with the above-mentioned international mechanisms is also evident in the way sexual violence is defined through a closed list of unlawful practices which does not cover all serious sexual abuses of a person’s physical and moral integrity. In defining sexual violence in Article 1, paragraph 2 of the Law, sexual offenses, sexual harassment, torture and other acts of sexual violence that offend human dignity, particularly humiliating and degrading procedures, all serious sexual offences targeted at physical and moral integrity of the person, as well as forced marriage, is omitted. In Article 2, any segment regarding fear of violence, coercion, imprisonment, psychological abuse, or abuse of the position of power against that person or another person by exploiting a forced environment which in the case of war is implied, is omitted. Such definition of sexual violence is not oriented towards victims, since the acts of sexual harassment present a significant intrusion in an individual’s sexuality and are not covered by the Law¹⁶.

The discriminatory character of the Act is especially apparent in Article 14, which states that the status of a victim of sexual violence may be obtained if “the party

¹⁶ These remarks were expressed by NGO’s

Centar za žene žrtve rata – ROSA, Ženska

mreža Hrvatske i inicijativa za ženski sud in the

article by Marina Tkalić on the news website

Libela – “Klasifikacija patnje zrtava seksualnog

nasilja”, [https://www.libela.org/sa-stavom/6369-](https://www.libela.org/sa-stavom/6369-nasilja/)

klasifikacija-patnje-zrtava-seksualnog-nasilja/

se pruži pomoć za sudjelovanje na suđenju, da se ranjive žrtve, kao što su djeca, žrtve silovanja ili žrtve s invaliditetom, identificiraju i na odgovarajući način zaštite, da su žrtve tijekom policijskih istraga i sudskih postupaka zaštićene. Stoga bi žrtve kaznenih djela trebalo prepoznati i prema njima postupati s poštovanjem, na osjećajan i profesionalan način bez diskriminacije bilo koje vrste utemeljene na bilo kojoj osnovi poput rase, boje kože, etničkog ili socijalnog podrijetla, genetskih obilježja, jezika, religije ili uvjerenja, političkog ili nekog drugog uvjerenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovine, rođenja, invalidnosti, dobi, spola, seksualnog izražavanja, identiteta i usmjerenja, boravišnog statusa ili zdravlja. Države članice EU su bile dužne donijeti zakone i druge propise potrebne za usklađivanje s ovom Direktivom do 16. studenoga 2015., ali uslijed parlamentarnih izbora i uspostavljanja vlada, RH još uvijek nije implementirala Direktivu 2012/29/EU u nacionalno zakonodavstvo te je ista direktno primjenjiva. Sukladno direktivi, u prosincu 2016. je pri Ministarstvu pravosuđa formirana Radna skupina za izradu metodologije procjene individualnih potreba žrtava kaznenih djela.

was adopted at the 2015 London summit on sexual violence, and it became a part of international standards. It was applied in the work of the sexual violence victims Committee. The use of standards defined by the Protocol significantly facilitated more effective procedures for victims - they gave statements to one person only (a psychologist) and that statement was read before the Committee at a council scheduled specifically for that case. Those statements were thoroughly considered by experts from various fields.

From preamble of law:

During Homeland war, Republic of Croatia suffered various destructions and significant human casualties. But despite the twenty years gap, one segment of victims was not shown enough attention, and those are persons who were victims of sexual abuse during Homeland war, most of them being women.

Main principle and requirements of international humanitarian law are implemented in croatian legislation, obligating the state to protect basic human rights and freedoms. The victims' right to a lawful and adequate compensation is firmly implemented in international law.

Despite the fact that this Act, as well as the Committee's work (until dismissal of most of its members/deputy members in September 2016) represents an important step in the humanization of the process of taking statements from wartime sexual violence victims and a precedent of positive practices, some regulations of the Law unfortunately prevent the provision of reparations to all victims of sexual violence in the war.

In order for a person to exercise the rights stipulated by the Law, „during the Homeland War that person could not have been a part of enemy military and paramilitary units,

**PRAVILA POSTUPKA
I DOKAZIVANJA
MEĐUNARODNIH
KAZNENIH SUDOVA
U ODNOSU NA ŽRTVE
SEKSUALNOG NASILJA**

¹⁵ Based on the existing regulations, that is the Law on the Rights of Croatian Homeland War Veterans and their family members, 4 women and 2 men achieved the status of HRVI from the Homeland War on the basis of detention and rape in the camp and establishing an organisation in the camp and establishing an organisation in the camp and establishing an organisation damage ranging from 50% to 100%. Pursuant to the Law on Protection of Military and Civilian War Invalids, the status of the civilian war invalids was given to 10 women due to the enduring physical and psychological trauma of rape.

The Act on rights of sexual violence victims in time of armed aggression on the Republic of Croatia in Homeland war (NN 64/15) came into effect 20 years too late, and presents the first legal framework for reparations to wartime sexual violence victims in Croatia. This Act prescribes one-time recompense, as well as monthly recompense for wartime sexual violence victims. In addition individuals can attain various rights regarding psychosocial assistance, legal aid, healthcare, medical rehabilitation, medical systematic examinations, basic and supplementary health insurance, and accommodation in the institution for support and services to injured veterans and other people. This Act significantly removed obstacles regarding evidences prescribed with the Act on protection of military and civilian war invalids, which accepted only substantive material evidence - a written confirmation on circumstances under which the event occurred or medical documentation on treatment after injury issued immediately after the event.¹⁵

Aside from the Act, two rules were issued: Rule on structure and work of Committee for sexual violence victims and Rule on conditions and ways of achieving status and rights of victims of sexual violence from Homeland war (Narodne novine, 97/15).

The same Act presents various changes regarding appointing experts on public appeal, as well as special rules on the conduct by the Committee for victims of sexual violence towards the applicant of the request during contacting and taking the statement (only once and only one person during the procedure, usually the psychologist): to treat the victim with utmost care, in a way that is least traumatic, to consider the victim's age, physical, and psychological state, to respect traumatic experiences, to establish trust and avoid any type of prejudice, and to allow presence of a person trustworthy to victim.

International protocol on documenting and researching sexual violence in conflicts

Statuti MKSJ-a i MKSR-a te *Pravilnik o postupku i dokazima* su regulirali mjere zaštite svjedoka, osnovali jedinice za žrtve i svjedoke čiji je mandat pružanje pomoći i potpore žrtvama i svjedocima. Mjere zaštite predviđene u statutima i pravilima uglavnom se odnose na zaštitu tijekom postupka, i to je jedno od njihovih ograničenja. One se mogu kategorizirati kao mjere usmjerene na zaštitu anonimnosti, mjere usmjerene na zaštitu privatnosti (prevencija objavljivanja osobnih podataka žrtava medijima i javnosti); te mjere usmjerene na minimiziranje traume svjedočenja (mjere kojima se olakšava svjedočenje posebno ranjivih skupina svjedoka).

Određena pravila dokazivanja usmjerena su također na minimiziranje traume svjedočenja, a postoji i posebno pravilo (Pravilo 96) o dokazivanju u slučaju seksualnog nasilja, kako bi se spriječile traumatizacija i diskriminacija žrtava seksualnog nasilja, česte u postupcima pred nacionalnim sudovima. Pravilnik o postupku i dokazima MKSJ-a (Pravilo 96):

Pravilo 96

Dokazi u slučajevima seksualnog delikta
(usvojeno 11. veljače 1994.)

U slučajevima seksualnog delikta:

- (i) neće se tražiti dodatno potkrepljivanje svjedočenja žrtve;
- (ii) pristanak se ne može upotrijebiti kao obrana ako je žrtva
 - (a) bila izložena nasilju, prisili, zatočenju ili psihičkom pritisku, ili joj se time prijetilo, ili je imala razloga toga se bojati, ili
 - (b) razumno vjerovala da bi, ako se ona ne povinuje, neko drugi mogao biti tome

**REPARATIONS TO
VICTIMS OF WARTIME
SEXUAL VIOLENCE
IN CROATIA**

9) Pravilnik o postupku i dokazima (IT/32/Rev. 48) MKSJ

10) Presuda MKSJ Kunarac i dr.

11) Više pogledajte u Radačić, 2014.

izložen, ili bi mu se time moglo prijetiti ili ga time zastrašivati; (izmijenjeno 3. svibnja 1995.)

(iii) prije nego što se prihvate dokazi o pristanku žrtve, optuženi mora uvjeriti raspravno vijeće in camera da su ti dokazi relevantni i vjerodostojni; (izmijenjeno 30. siječnja 1995.)

(iv) ranije seksualno ponašanje žrtve ne prihvaća se kao dokaz u postupku.⁹

Međunarodni sudovi su u svojim presudama dalje razvili navedeno pravilo i sudsku praksu. Na dosljedan način u svojim obrazloženjima odbacuju otpor žrtve kao bitno obilježje silovanja¹⁰ jer razmatranje mogućnosti pružanja otpora u predmetima silovanja i seksualnog nasilja stavlja naglasak na ponašanje žrtve, umjesto na radnje optuženog, a također ukazuje na postojanje mitova o silovanju i stereotipima. Mit da je žena mogla pružiti otpor ili razmatranje mogućnosti pružanja otpora karakteristika je pristupa kojim se odgovornost prebacuje na žrtvu, ili se teret krivice dijeli između žrtve i počinitelja¹¹. Primjenjivati pojmove prinude i prinudnog okruženja u skladu s međunarodnim standardima znači primjenjivati sudsku praksu MKSJ-a i MKSR-a koja kaže da kaznena djela seksualnog nasilja mogu biti počinjena u “prinudnim okolnostima”, a ne neophodno uz upotrebu sile ili prijetnje silom; da je koncept prinude širi od upotrebe sile ili prijetnje silom; taj koncept stavlja silovanje i seksualno nasilje u kontekst koji naglašava nejednakost između žrtve i počinitelja. Ujedno, rodno zasnovano tumačenje prinude podrazumijeva njene različite oblike, kao što su “strah od nasilja, prisila, zatočenje, psihički pritisak ili zloupotreba položaja moći”

Od početka rada MKSJ-a, 78 optuženika, ili 48% od ukupno 161 optuženih se u optužnicama teretilo za seksualno nasilje. Zaključno s rujnom 2016. godine, 32 osobe su osuđene za zločine seksualnog nasilja, prema odredbama članka 7(1) Statuta

in respect of, victims and will state the principles on which it is acting.

(2) The Court may make an order directly against a convicted person specifying appropriate reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and rehabilitation. Where appropriate, the Court may order that the award for reparations be made through the Trust Fund provided for in article 79.

(3) Before making an order under this article, the Court may invite and shall take account of representations from or on behalf of the convicted person, victims, other interested persons or interested States.

(4) In exercising its power under this article, the Court may, after a person is convicted of a crime within the jurisdiction of the Court, determine whether, in order to give effect to an order which it may make under this article, it is necessary to seek measures under article 93, paragraph 1.

(5) A State Party shall give effect to a decision under this article as if the provisions of article 109 were applicable to this article.

(6) Nothing in this article shall be interpreted as prejudicing the rights of victims under national or international law.

Thus, by the Rome Treaty (Statute) two independent institutions were created: the Permanent International Criminal Court (124 Member States)¹⁴ and the Victims Compensation Fund (VCF). The Fund provides financial assistance for victims subject to the following criminal acts : genocide, war crimes, crimes against humanity, and the crime of aggression. It may also act independently of the convicting verdict of the Court.

MKSJ-a. Četiri optuženika su dodatno osuđena zbog toga što nisu spriječili kazneno djelo i kaznili počinitelje prema odredbama članka 7(3) Statuta¹².

(i) neće se tražiti dodatno potkrepljivanje svjedočenja žrtve;

Pravilo 96 predviđa da se u slučajevima seksualnog delikta neće tražiti dodatno potkrepljivanje svjedočenja žrtve. Ovim pravilom se osigurava da zločini seksualnog nasilja ne potpadnu pod stroge standarde dokazivanja koji se primjenjuju za druge vrste zločina, čime je riješen problem s kojim se susreću nacionalni pravosudni sustavi. Ono odražava realno razumijevanje specifične prirode zločina seksualnog nasilja koji se obično vrše bez prisustva svjedoka ili samo u prisustvu svjedoka koju djeluju u suradnji s počiniteljem.

(iv) ranije seksualno ponašanje žrtve ne prihvaća se kao dokaz u postupku

Ovim pravilom se predviđa da se dokazi o prethodnom seksualnom ponašanju žrtve neće uvrštavati u spis. Pretresno vijeće u predmetu *Mucić i drugi* je objasnilo da je cilj ovog pravila da “na adekvatan način zaštititi žrtve od zlostavljanja, neugodnosti i poniženja”. Sudsko vijeće je dodalo da bi prihvaćanje takvih dokaza “moglo dovesti do brkanja pitanja o kojima se raspravlja i time narušiti pravednost postupka”, i da bi se to svelo samo “na pokušaj da se dovede u pitanje reputacija žrtve” što bi izazvalo “daljnje uznemiravanje i nanošenje emocionalne štete svjedocima”.

(ii) pristanak se ne može upotrijebiti kao obrana ako je žrtva

(a) bila izložena nasilju, prisili, zatočenju ili psihičkom pritisku, ili joj se time prijetilo, ili je imala razloga toga se bojati, ili

(b) razumno vjerovala da bi, ako se ona ne povinuje, neko drugi mogao biti tome izložen, ili bi mu se time moglo prijetiti ili ga time zastrašivati;

(b) reasonably believed that if the victim did not submit, another might be so subjected, threatened or put in fear

In addition, Rule 96 defines the circumstances under which the evidence regarding consent will not be accepted. In the cases of “Kunarac and others” and “Gacumbizi”, the Appeal Councils of ICTY and ICTR, respectively, have confirmed that non-consent is one of the elements of the criminal act of rape which the prosecution has to prove. Rule 96 further stipulates the way which non-consent can be proved; in other words, when rape happens during an ongoing genocide campaign or victims imprisonment, the Trial Chamber may conclude that no consent was given.

Furthermore, the Statute of the International Criminal Court¹³ in Article 68 stipulates the measures for the protection of the victims and witnesses of criminal acts, as well as their participation in the process. Article 68, paragraph 3 of the Statute stipulates the possibility for victims to be represented by legal representatives who, during the process, propose the victims’ evidence. The Statute of the ICC in Article 75 stipulates the reparation for the victims of criminal acts, and Article 79 stipulates the regulation of funding for the benefit of the victims of criminal acts.

Article 75 of Rome Statute

Reparations to victims

(1) The Court shall establish principles relating to reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and rehabilitation. On this basis, in its decision the Court may, either upon request or on its own motion in exceptional circumstances, determine the scope and extent of any damage, loss and injury to, or

Osim toga, pravilo 96 definira okolnosti pod kojima se dokazi o pristanku neće prihvatiti. U predmetima *Kunarac i drugi* i *Gacumbitsi*, žalbena vijeća MKSJ, odnosno MKSR potvrdila su da je nepristajanje jedan od elemenata kaznenog djela silovanja koje tužiteljstvo mora dokazati. Pravilo 96 dalje određuje način na koji se nepristajanje može dokazati, drugim riječima, kada do silovanja dođe u sklopu tekuće kampanje genocida ili zatočeništva žrtve, pretresno vijeće može zaključiti da pristanka nije bilo.

Ujedno Statutom Međunarodnog kaznenog suda¹³ odredbom čl. 68. propisane su mjere zaštite žrtava kaznenih djela i svjedoka, te njihovo sudjelovanje u postupku. U čl. 68.st.3. Statuta propisana je mogućnost da žrtve zastupaju pravni zastupnici, koji tijekom postupka predlažu dokaze žrtava. Statut MKS u čl. 75 propisuje odštetu žrtvama kaznenih djela, te u čl. 79. Statuta propisana je odredba o fondu u korist žrtava kaznenih djela.

Članak 75. rimskog statuta

Odšteta žrtvama kaznenih djela

(1) Sud će utvrditi načela koja se odnose na odštetu žrtvama ili njihovim nasljednicima, uključivši restituciju, naknadu i rehabilitaciju. Na toj osnovi, Sud može u svojoj odluci, bilo na zahtjev, bilo na svoj poticaj, u iznimnim okolnostima, odrediti opseg i iznos svake štete, gubitka ili povrede te navesti načela po kojima je to odredio.

(2) Sud može optuženiku kojega je osudio izravno narediti da na prikladan način izvrši obeštećenje, uključujući restituciju, naknadu i rehabilitaciju. Ako je to prikladno, sud može narediti da se obeštećenje izvrši preko zakladnog fonda predviđenog člankom 79.

(3) Prije donošenja naredbe iz ovoga članka, Sud može zatražiti izjave i zahtjeve

indictments were charged with sexual assault. By the end of September 2016, 32 persons were convicted for sexual violence crimes, pursuant to article 7 (1) of the ICTY Statute. Four defendants were further convicted for not preventing criminal acts and punishing perpetrators pursuant to article 7 (3) of the Statute¹².

(i) no additional corroboration of the victim's testimony shall be required

Rule 96 provides that in cases of sexual assault no corroboration of the victim's testimony shall be required. This rule ensures that crimes of sexual violence do not fall under strict standards of evidence applicable to other types of crime, thus solving the issue encountered by national judicial systems. It reflects a real understanding of the specific nature of the crimes of sexual violence that are usually carried out without the presence of witnesses or only in the presence of witnesses acting in cooperation with the perpetrator.

(iv) prior sexual conduct of the victim shall not be admitted in evidence

This rule provides that evidence of previous sexual conduct of the victim will not be included in the file. The Trial Chamber in the Mucić et al. case explained that the purpose of this rule was to “adequately protect victims from abuse, embarrassment and humiliation”; The Court council also added that the acceptance of such evidence “could lead to confusion regarding the questions being discussed and thus undermine the fairness of the proceeding”, which would only be reduced to “an attempt to question the reputation of the victim” and cause “further disturbance and emotional damaging to witnesses” ;

(iii) consent shall not be allowed as a defence if the victim

(a) has been subjected to or threatened with or has had reason to fear violence, duress,

14) https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx

predstavnik žrtava kaznenog djela, osuđenog optuženika te zainteresiranih osoba i država. Takve izjave će Sud uvijek uzeti u obzir.

(4) U izvršavanju ovlasti iz ovoga članka, Sud može nakon izricanja osude optuženiku za kazneno djelo iz nadležnosti Suda, odlučiti da li će zbog izvršenja naredbe koja se može donijeti sukladno ovome članku, zatražiti mjere prema članku 93. stavak 1. ovoga Statuta.

(5) Država stranka mora izvršiti odluku Suda donesenu na temelju ovoga članka kao da se odredbe članka 109. primjenjuju i na ovaj članak.

(6) Niti jedna odredba ovoga članka neće se tumačiti na način koji bi naškodio pravu žrtava kaznenih djela koja one imaju na temelju nacionalnog ili međunarodnog prava.

Tako su Rimskim ugovorom (Statutom) kreirane dvije neovisne institucije: stalni Međunarodni kazneni sud (124 država članica¹⁴) i Fond za obeštećenje žrtava (TFV). Kaznena djela za koja Fond osigurava sredstva su genocid, ratni zločini, zločini protiv čovječnosti, zločin agresije, a može djelovati neovisno o egzistiranju osuđujuće presude Suda.

⁹ Rules of procedure and evidence

(IT/32/Rev. 48) MKSJ

¹⁰ ICTY's verdict Kunarac and others

¹¹ See more in Radadžić, 2014.

- (b) reasonably believed that if the victim did not submit, another person might be so subjected, threatened or put in fear; (Amended 3 May 1995)
- (iii) before evidence of the victim's consent is admitted, the accused shall satisfy the Trial Chamber in camera that the evidence is relevant and credible; (Revised 30 January 1995)
- (iv) prior sexual conduct of the victim shall not be admitted in evidence⁹

In their judgments, international courts have further developed the aforementioned rule and court practice. Consistently, in their arguments they reject the victims' resistance as an essential feature of rape¹⁰ because considering possibility of resistance in rape and sexual violence cases emphasizes the victims' behavior rather than the actions of the accused, while also accentuating the existence of myths about rape and stereotypes. The myth that a woman could have provided resistance, or taking into consideration the possibility of resistance, transfers responsibility to the victim or suggests that the burden of guilt is divided between the victim and the perpetrator.¹¹ Applying the terms of coercion and coercive environment in accordance with international standards means applying the ICTY and ICTR court practice which states that criminal offenses of sexual violence may be committed in "compelling circumstances" and not necessarily with the use or threat of force. This concept of coercion is wider than the use or threat of force, and puts rape and sexual violence into a context that emphasizes inequality between the victim and perpetrator. At the same time, the gender-based interpretation of coercion implies various forms of coercion, such as "fear of violence, imprisonment, psychological pressure or abuse of position of power";

Since the beginning of ICTY, 78 accused, or 48% of the total of 161 accused in the

REPARACIJE ŽRTVAMA SEKSUALNOG NASILJA U RATU U HRVATSKOJ

ICTY and ICTR Statutes, as well as the Rules of procedure and evidence, regulated witness protection measures and founded units whose task is to provide aid and support to victims and witnesses. Protection measures provided in statutes and rules are mainly focused on protection during procedure, and that is one of their limitations. They can be categorized as measures focused on protection of anonymity, protection of privacy (prevention of giving victims' personal information to media and public), and on minimizing trauma of testifying (the facilitation of testimonies from a particularly vulnerable group of victims).

Certain rules of evidence are also focused on minimizing trauma of testifying, and there is a special rule (Rule 96) on evidence in sexual violence cases that prevents traumatization and sexual violence victims' discrimination, which is common in proceedings at national courts.

ICTY's Rules of procedure and evidence (Rule 96):

Rule 96

Evidence in Cases of Sexual Assault
(Adopted 11 February 1994)

In cases of sexual assault:

- (i) no additional corroboration of the victim's testimony shall be required;
- (ii) consent shall not be allowed as a defence if the victim
 - (a) has been subjected to or threatened with or has had reason to fear violence, duress, detention or psychological oppression, or

15) Temeljem postojećih propisa tj. *Zakona o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji* 4 žene i 2 muškarca su ostvarili status HRVI iz *Domovinskog rata* s osnova zatočenja i silovanja u logoru te ustanovljenja oštećenja organizma od 50 % - 100 % . Temeljem *Zakona o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata*, svojstvo civilnog invalida rata priznato je 10 žena zbog pretrpljene fizičke i psihičke traume silovanja.

Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu (NN 64/15) s više od 20 godina zakašnjenja predstavlja prvi reparacijski pravni okvir za žrtve seksualnog nasilja u ratu u Hrvatskoj. Zakonom se uređuje jednokratna naknada kao i mjesečna naknada za žrtve seksualnog nasilja tijekom rata. Također, osobe mogu ostvariti različita prava koja se tiču psihosocijalne pomoći; pravne pomoći; zdravstvene pomoći; medicinske rehabilitacije; liječničkih sistematskih pregleda; obveznog i dopunskog zdravstvenog osiguranja; smještaja u ustanovu za pružanje podrške i usluga braniteljsko-stradalničkoj populaciji i drugim osobama. Iznimno je važno da je ovaj zakon uklonio prepreke vezane uz dokazivanje propisane Zakonom o zaštiti vojnih i civilnih invalida rata isključivo materijalnim dokazima – pisana potvrda o okolnostima pod kojima se slučaj dogodio ili medicinska dokumentacija o liječenju nakon ozljeđivanja izrađena neposredno nakon događaja¹⁵.

Uz Zakon su donesena i dva pravilnika: *Pravilnik o ustrojstvu i načinu rada Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja* te *Pravilnik o uvjetima i načinu ostvarivanja statusa i prava žrtve seksualnog nasilja u Domovinskom ratu* (Narodne novine, broj 97/15).

Isti donose brojne novine o imenovanju stručnjaka po javnom pozivu, kao i posebna pravila o postupanju Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja s podnositeljicom/em zahtjeva prilikom kontaktiranja i tijekom uzimanja izjave (samo jedanput tijekom postupka i to po jednoj osobi, obično psihologu/inji): da se sa strankom postupaju obzirno, na način koji je za nju najmanje traumatičan uzimajući u obzir njenu dob te fizičko i psihičko stanje, uvažavanjem njenog traumatskog iskustva, uspostavljanjem odnosa povjerenja i izbjegavanjem predrasuda na bilo kojoj osnovi, prisustvo pratitelja od povjerenja za žrtvu.

Međunarodni protokol o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u

**RULES OF PROCEDURE
AND EVIDENCE OF
INTERNATIONAL
CRIMINAL COURTS
REGARDING SEXUAL
VIOLENCE VICTIMS**

sukobima usvojen je 2015. na Londonskom summitu o seksualnom nasilju i postao dio međunarodnih standarda, primijenjen je u radu Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja. Primjena standarda definiranih Protokolom značajno je olakšala postupak žrtvama – izjavu su davale pred samo jednom osobom (psihologom/injom) i ta je izjava čitana pred Povjerenstvom na vijeću zakazanom za taj slučaj. Te izjave su detaljno razmatrane od strane stručnjaka raznih struka.

Iz preambule zakona:

Tijekom Domovinskog rata Republika Hrvatska pretrpjela je brojna razaranja i ogromne ljudske žrtve. No, usprkos vremenskom odmaku od preko dvadeset godina, jednom segmentu žrtava nije posvećeno dovoljno pažnje, a radi se o osobama koje su tijekom Domovinskog rata pretrpjele zločine seksualnog zlostavljanja, među kojima su u najvećem broju žene.

Temeljna načela i zahtjevi međunarodnog humanitarnog prava implementirani su u hrvatsko zakonodavstvo i obvezuju državu štititi temeljna ljudska prava i slobode. Pravo žrtava na pravičnu i adekvatnu kompenzaciju je čvrsto utemeljeno u međunarodnom pravu.

Iako ovaj Zakon, kao i rad Povjerenstva (do razrješenja većine njegovih članova/ica i zamjenika/ica članova/ica u rujnu 2016.) predstavlja snažan iskorak u humanizaciji procesa uzimanja izjava preživjelih žrtava seksualnog nasilja u ratu i svojevrsan presedan pozitivnih praksi, neke odredbe Zakona ipak sprječavaju pružanje reparacija za sve žrtve seksualnog nasilja u ratu.

Da bi osoba ostvarila prava koja proizlaze iz Zakona, “za vrijeme Domovinskog rata nije smjela sudjelovati u neprijateljskim vojnim i paravojnim postrojbama, odnosno u ugrožavanju ustavnog poretka i sigurnosti Republike Hrvatske, mora imati

states: that the victims are treated with respect, that the police, state attorneys and judges are adequately equipped to work with victims, that victims are provided with understandable information about their rights and case, that the victims are guaranteed with support in all member states, that the victims can participate in the proceeding if they want to and that they are given aid for participating in trial, that vulnerable victims, like children, victims of rape or victims with disability are identified and in an adequate way protected, and that during police investigations and trial proceedings victims are protected. Therefore, victims of criminal acts are supposed to be recognized and treated with respect, in a compassionate and professional way without any type of discrimination on the basis of race, skin colour, ethnic or social origin, genetic characteristics, language, religion or belief, political or other view, belonging to a national minority, property, birth, incapability, age, sex, sexual expression, identity and orientation, residence, status or health. Members of the EU were obligated to adopt laws and other regulations required for convergence with this Directive until November 16, 2015, but due to parliamentary elections and government establishment that were underway, the Republic of Croatia has still not implemented Directive 2012/29/EU in national legislation. According to the Directive, in December 2016, a working group in the Ministry of Justice was formed and tasked with creating the methodology for assessment of individual needs of victims of criminal acts.

16) Ove primjedbe izrazile su udruge *Centar za žene žrtve rata – ROSA, Ženska mreža Hrvatske i Inicijativa za ženski sud* u članku Marine Tkalčić na portalu Libela – “Klasifikacija patnje žrtava seksualnog nasilja”, <https://www.libela.org/sa-stavom/6369-klasifikacija-patnje-zrtava-seksualnog-nasilja/>

državljanstvo Republike Hrvatske ili države članice EU te prijavljeno prebivalište/boravište u vrijeme seksualnog nasilja, kao i pozitivno mišljenje Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja”.

Ove odredbe su izrazito problematične i u suprotnosti su sa Ženevskim konvencijama i Rimskim statutom. Eksplicitna zabrana seksualnog nasilja kodificirana je u članku 27., stavku 2. VI Ženevske konvencije iz 1949. godine o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata. Dodatni protokol II, koji se odnosi na međunarodne oružane sukobe, predviđa zabranu “vrijeđanja ljudskog dostojanstva, naročito ponižavajući i degradirajući postupak, silovanje, prisilnu prostituciju i svaki oblik nedoličnog napada”.

Neusklađenost Zakona s navedenim međunarodnim mehanizmima vidljiva je i u načinu definiranja seksualnog nasilja tzv. ‘zatvorenim popisom’ protupravnih radnji kojima nisu obuhvaćena sva teška zlostavljanja spolne prirode koja se nanose tjelesnom i moralnom integritetu osobe. U definiranju seksualnog nasilja unutar zakona, članka 1., stavka 2. izostavljaju se “bludne radnje, spolno uznemiravanje, mučenje i druge radnje seksualnog nasilja koje vrijeđaju ljudsko dostojanstvo, naročito ponižavajući i degradirajući postupci, sva teška zlostavljanja spolne prirode koja se nanose tjelesnom i moralnom integritetu osobe”, te prisila na brak. U 2. stavku je izostavljen segment straha od nasilja, prinude, zatočenja, psihološkog ugnjetavanja ili zloporabe položaja moći protiv te osobe ili neke druge osobe iskorištavanjem prisilnog okruženja koje je u ratu podrazumijevajuće, kao i prema osobi koja nije u stanju dati stvarni pristanak. Ovakvim definiranjem seksualnog nasilja ne pogoduje se žrtvama, s obzirom da bludne radnje predstavljaju grubo zadiranje u spolnost, a nisu obuhvaćene Zakonom¹⁶.

Isključujući karakter Zakona vidljiv je prema zakonskom rješenju u članku 14. koje govori da se status žrtve seksualnog nasilja može dobiti pod uvjetom da ‘stranka

Consequently, the Government of the Republic of Croatia adopted a Protocol on proceedings in cases of sexual violence⁸:

Status of the sexual violence victims has been improved by previously stated normative files (rape victims are considered especially vulnerable victims that need to be protected from retraumatization and violation of privacy), but complete implementation of rights in practice has been absent. This implies that the issue of finding advisors who can provide psychological and legal aid has still not been resolved.

Even though the ban on questioning sexual violence victims about their previous sexual lives complies with an important condition of international standards, these regulations do not predict as much protection as is predicted by the widely set regulations of ICC's Rules, which also prohibit questioning on later sexual behaviour. From ICTY's Rules of procedure, evidence, and ICCR's court practice, it arises that one victim's testimony is sufficient, if it is trustworthy and credible. Non-consent or inability to exercise sexual autonomy under forced circumstances is precisely what separates a legally forbidden sexual act from an allowed sexual act. The perpetrator can use a "forced environment" such as riots, confusion and lawlessness to commit an act of rape or other form of sexual violence without using force. Forced circumstances exist in all types of armed conflict situations, creating an assumption of non-consent which denies the need for the prosecution to determine lack of consent as an important characteristic of the criminal act, as there is already an omnipresent possibility that violence will occur.

Further improvement of a victim's position in criminal proceedings was brought by Directive 2012/29/EU of European Parliament and Council, from October 25, 2012 on the establishment of minimal standards for rights, support and protection of victims of criminal acts. The Directive requires the following from member

nije bila pripadnik, pomagač ili suradnik neprijateljskih vojnih i paravojnih postrojbi ili pravomoćno osuđena zbog sudjelovanja u neprijateljskim vojnim i paravojnim postrojbama odnosno zbog ugrožavanja ustavnog poretka i sigurnosti Republike Hrvatske. Izrazito je nejasno tko uopće odlučuje o tome tko je pomagač ili suradnik neprijateljskih vojnih postrojbi, a zbog ove odredbe postoji mogućnost diskriminatorne primjene Zakona prema osobama srpske nacionalnosti koje su bile žrtve seksualnog nasilja od 1991- 1995 u RH.

Ova stavka nije u skladu s člankom 3. druge Ženevske konvencije iz 1949., prema kojima niti jedna strana u sukobu, odnosno: “osoba koja izravno ne sudjeluje u neprijateljstvima” ne smije biti mučena, odnosno silovana”. Također, država prema međunarodnom pravu ima obvezu osigurati reparacije za djela ili propuste koji joj se mogu pripisati i kojima su prekršene njene obaveze u skladu sa međunarodnim pravom za zaštitu ljudskih prava ili međunarodnim humanitarnim pravom¹⁷. Iz dodatnog razloga što je Vijeće sigurnosti UN-a rezolucijom 1820 iz 2008., osudilo seksualno nasilje kao taktiku ratovanja, država bi trebala omogućiti reparacije za sve žrtve ovog kaznenog djela na teritoriju RH neovisno o njihovom statusu za vrijeme konflikta.

Ukoliko se ovaj Zakon promatra u kontekstu Ustava RH također se može primijetiti kako ova odredba nije u skladu s člankom 14. i člankom 15. Ustava jer postavlja oštećenike u nejednak položaj, a u krajnjoj instanci se može pretpostaviti da ovakva odredba neposredno isključuje pripadnike srpske nacionalne manjine koji putem zakonodavstva RH ne mogu dobiti obeštećenje za pretrpljeno seksualno nasilje.

War-time sexual violence victims have a significant role in war crimes trials. Witness statements have a significant impact on the court process' outcome, considering the long period of time between committing the crime and the trial, as well as the lack of evidence. It is necessary to provide adequate protection and support to victims, in order for them to participate in these processes.

Pursuant to Law on criminal proceeding (NN. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17 hereinafter LCP), rights of victims of criminal acts against sexual freedom and morality were issued. Quoted rights are applied to victims in criminal proceedings against perpetrators of war crimes who committed acts of rape or sexual violence.

Article 44

Victim of criminal act against sexual freedom and human trafficking has additional rights:

- 1) Talking with counsellor before interrogation, at the expense of budgetary resources
- 2) Assignee at the expense of budgetary resources
- 3) Being interrogated by the person of the same at the police and State Attorney's Office
- 4) Withhold response to unnecessary questions regarding strictly victims' personal life
- 5) Demand to be interrogated via audio-video device pursuant to article 292, paragraph 4 of this Act
- 6) Secrecy of personal data
- 7) Demand exclusion of the public from hearing

PROBLEMI U PRAKSI NACIONALNIH SUDOVA

**PROCESSING RIGHTS
OF WARTIME SEXUAL
VIOLENCE VICTIMS
IN CRIMINAL PROCEEDING
+
EU DIRECTIVE 2012/29/EU**

Zbog sagledavanja problema dokazivanja silovanja i seksualnog nasilja u ratu tijekom suđenja, na koje su nam kao problem ukazali sudionici/e u intervjuima, analizirali smo kazneni postupak kroz Pravilo 96 – suđenje za ratne zločine, u predmetu K-Rz-8/12 – kroz prvostupajnske, kao i presude Vrhovnog suda RH po žalbama okrivljenika ili zastupnika nadležnih županijskih državnih odvjetništava u navedenom predmetu.

Suđenje je započelo 2007. godine u odsutnosti okrivljenih. Presudu prvostupajnskog suda VSRH je ukinuo i vratio postupak na ponovno suđenje. Drugo suđenje je započelo 2012. godine, kojem je prisustvovao jedan od okrivljenih, do objave presude. Prvostupajnska presuda kojom su optuženici proglašeni krivima postala je pravomoćna u siječnju 2013. Niti jedan od osuđenih ne služi zatvorsku kaznu određenu presudom jer su isti i dalje nedostupni hrvatskom pravosuđu. Oštećenica, silovana u više navrata, je tijekom suđenja kao i tijekom istrage ponavljala svoj iskaz.

U predmetu procesuiranom na Županijskom sudu u Vukovaru, te potom na Županijskom sudu u Osijeku, optužnici su bili terećeni za ratni zločin protiv civilnog stanovništva: za silovanje u Vukovaru 1991. godine. Prema svjedočenjima oštećenice te svjedoka/inja, oštećenica je za vrijeme okupacije Vukovara zajedno s još dvije žene bila smještena u stanu jednog bračnog para. Prvooptuženi, kojega su osobe smještene u stanu poznavale prije rata, došao je jednoga dana u stan i pitao tri žene koja će od njih poći s njim i oprati mu rublje. Oštećenica je pošla s njim, a nakon što je oprala rublje, on joj je naredio da se skine. Prema njenom svjedočenju, kada je to odbila, optuženi joj je zaprijetio da će, ukoliko ne stupi u spolni odnos s njim, dovesti „cijeli bataljun“, dok su svjedokinje rekly da im je, prepričavajući im događaj nedugo nakon što se dogodio, rekla da joj je zaprijetio da će „završiti kao kum Mirko“ koji je bio ubijen. Svjedokinje su također opisale kako je oštećenica po povratku u stan jaukala i povraćala, a kasnije im i rekla da je silovana.

of Wounded and Patients in the Army during the War with the Final Protocol to the Revision of the Geneva Convention of 1906; the Tenth Hague Convention on adaptation to the maritime war of the principles of the Geneva Conventions from 1907 and the International Convention on sanitary naves, from 1904) and around 250 provisions regulating the most important issues and laying down the basic rules of war.

(6) http://www.icty.org/x/files/Legal%20Library/State/status_sep09_bcs.pdf

7) UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict: final report - Gay J. McDougall, Special Rapporteur, 22 June 1998 E/CN.4/Sub.2/1998/13, available at <http://www.refworld.org/docid/3b0ef44114.html>

rape and it places it under regulation of crimes against humanity (criminal acts which have to be proven to be part of systematic or widespread assault on civilians). The Statute of International Criminal Court for Rwanda (ICTR) mentions rape as a crime against humanity, but in article 4 it mentions “rape, enforced prostitution and other forms of violence against morality” as a violation of regulations of the Geneva Conventions and Additional protocol II, “as an assault on personal dignity, particularly humiliating and degrading treatment”;

Commenting on the problematic references in international law that connect sexual violence with terms of moral and honour, the Special Reporter on systematic rape, sexual slavery or practices similar to slavery in armed conflict, stated that “international humanitarian law, as well as national law often include regulations for protection of women’s “honour”, implying that sexual violence victim is in a way dishonoured in the assault.(...) the only side without honour in any case of rape or any situation of sexual violence is the perpetrator. And while the act of rape is indeed assault on human dignity and physical integrity, it is foremost a violent criminal act”. The biggest contribution to sources of rights when processing wartime sexual violence derives from past court cases. The definition of rape given by ICTY in the case of Kunarac, excludes the element of force and counteraction from said definition, and defines rape as “sexual penetration committed without victims consent. The consent (...) has to be voluntary, as a result of victims free will and it is evaluated in the context of given circumstances”;

The Statute of the International Criminal Court (ICC) is the first international agreement that recognizes a wide spectrum of sexual violence explicitly as the strongest form of international criminal acts. The Statute (widely known as the Roman Statute) presents “rape, sexual slavery, forced prostitution, forced pregnancy, forced sterilization, or any other form of sexual violence with comparable weight” as crimes against humanity, stated in article 7, paragraph 1 of the Statute.

Prema iskazu oštećenice i svjedokinja, u isti stan su drugom prilikom došla tri naoružana pripadnika paravojsnih postrojbi te rekla oštećenici da odabere s kojim od njih trojice će imati spolne odnose kako bi bila pošteđena silovanja od strane drugih pripadnika postrojbi. Ona je prstom pokazala na drugooptuženog, te je otada idućih mjesec dana svaki dan dolazio po nju i odvodio ju u drugi stan te ju tamo silovao.

Osim oštećenice i osoba koje su s njom dijelile stan za vrijeme okupacije grada, na suđenju je svjedočila i sudska vještakinja psihologinja koja je ustvrdila kako oštećenica pati od nekolicine psihičkih poteškoća uključujući PTSP, ali da su joj sposobnost pamćenja i uočavanja zadovoljavajući te da je sposobna dati vjerodostojan iskaz.

Županijski sud u Osijeku odredio je kaznu od 8 godina zatvora prvooptuženom, te kaznu od 5 godina i 6 mjeseci zatvora drugooptuženom. Nakon donošenja presude optuženici su uložili žalbe, kao i državni odvjetnik, te je slučaj preuzet od strane Vrhovnog suda. Dok je Vrhovni sud djelomično uvažio žalbu prvo-optuženog, smanjivši njegovu kaznu na 6 godina zatvora (smatrajući da je Županijski sud precijenio njegov bijeg prije izricanja presude), žalba drugooptuženog je u potpunosti odbačena te je njegova kazna povećana na 6 godina zatvora.

U nastavku donosimo kratku analizu onih točaka presude Vrhovnog suda optuženicima koje su relevantne u kontekstu ovog izvještaja.

Odbacujući žalbu prvooptuženog da je oštećenica dobrovoljno stupila u spolni odnos s njim, Vrhovni sud obrazlaže:

Optuženika se tereti da je upotrijebio prijetnju, a ne silu, nagovještavajući napad na život i tijelo oštećenice, a sve s ciljem prisile na spolni odnos. U situaciji okupiranog grada Vukovara i rata u Republici Hrvatskoj, nije sporno da je optuženik iskoristio

5) The Petrograd Declaration on the prohibition of the use of explosive missiles less than 400 grams from 1868, the Hague conventions and Declarations from the Peace Conferences of 1899 and 1907, the Second Hague Declaration on the prohibition of the use of grains with Contaminant and Poisonous Gases from 1899, The Third Hague Declaration on the Prohibition of the Use of dum-dum bullets from 1899, The Third Hague Convention on the beginning of hostilities from 1907, The Fourth Hague Convention on the laws and customs of the war on land with the Rules from 1907, the Fifth Hague Convention on rights and obligations of neutral forces and persons in case of war on land from 1907, Sixth Hague Convention on treatment of enemy commercial ships in the outbreak of hostilities from 1907, Seventh Hague Convention on the Conversion of commercial boats into war ones from 1907, Eighth Hague Convention on the bombing of naval forces during the war from 1907, The Eleventh Hague Convention on some limitations on the exercise rights in maritime war, 1907; The Thirteenth Hague Convention on the rights and duties of neutral nuclear power in the naval war from 1907 and the Declaration on the prohibition of throwing missiles and bomb explosives, 1907), four agreements on the protection of an individual during the war (Convention on the Improvement of the Position of Military Warring on the Battlefield, 1864 Convention on the Improvement of the Position

The main sources of international humanitarian law⁵ are the four Geneva conventions from August 12, 1949 and two additional protocols to the 1977 Geneva Convention: Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field (I Geneva Convention), Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded, Sick and Shipwrecked Members of the Armed Forces at Sea (II Geneva Convention), Convention Relative to the Treatment of Prisoners of War (III Geneva Convention), Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (IV Geneva Convention), Protocol additional to Geneva Conventions from August 12, 1949 Relative to the Protection of the Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), and Protocol additional to Geneva Convention of August 12, 1949 Relative to Protection of the Victims of Non-international Armed Conflicts (Protocol II). The first time rape was explicitly mentioned was in IV Geneva Convention relative to civilian protection in war, and after that in the Protocol additional to the Geneva Convention – Additional protocol I relative to protection of victims of international armed conflicts and Additional protocol II relative to protection of victims of civil armed conflicts. Regarding sexual violence, Article 120 in IV Geneva Convention states, “Women shall be especially protected against any attack on their honour, in particular against rape, enforced prostitution, or any form of indecent assault.” This regulation was repeated in almost identical form in Additional protocol I, which other than the one mentioned, contains another regulation which specifically forbids sexual violence, but not as an assault on physical and sexual integrity, but as an assault on personal dignity.

Through ICTY’s court practice, wartime sexual violence is defined as a serious violation of the Geneva Conventions, which ban torture, inhumane treatment, and the intentional application of great suffering or serious damage to body or health.

Regarding criminal acts of sexual violence, ICTY’s Statute⁶ explicitly mentions only

strah oštećenice koji je nepobitno bio stvaran i snažan, nakon što je vidjela ubijenog rođaka A. J., na cesti, te u kući u koju su je dovezli, V. K., teško prebijenog i za kojeg je čula da je kasnije ubijen, o čemu je iskazivala tijekom postupka.

U obrazloženju je također naglašeno kako su “oštećenica i svjedokinja iznijele da joj je rečeno neka odabere jednog od trojice, inače će ju silovati cijeli bataljun”, te je zaključeno da, “slijedom navedenog, žalbena tvrdnja optuženog R. I. o pristanku oštećenice na spolni odnos, je najblaže rečeno, neprihvatljiva”.

Ovakva je presuda – u kojoj se naglašava da upotreba sile nije potrebna da bi se djelo klasificiralo kao silovanje, već je dovoljna prijetnja, analiza obrane okrivljenog u svezi pristanka oštećenice, te u kojoj se ističe kontekst u kojem je djelo počinjeno, a koji je oštećenici izazivao strah i psihički pritisak – u skladu s Pravilom 96 (ii)(a) prema kojem se *pristanak ne može upotrijebiti kao obrana ako je žrtva bila izložena nasilju, prisili, zatočenju ili psihičkom pritisku, ili joj se time prijetilo, ili je imala razloga toga se bojati.*

Također je zanimljivo da Vrhovni sud u odluci napominje iskaz svjedokinje koja je potvrdila da joj je oštećenica po povratku u stan bračnog para rekla da je silovana, te da je “jaukala i povraćala”, što ukazuje na to da se iskazi posrednih svjedokinja smatraju relevantnima, te da se vjerovalo iskazima žena, ali se ipak tražilo dodatno potkrjepljivanje iskaza žrtve/oštećenice.

Nadalje, drugo-optuženi se, između ostaloga, žalio na razlike i nedosljednosti u iskazima saslušanih svjedoka/inja. Vrhovni sud odbija ovu žalbu, objašnjavajući da:

Neosnovano optuženi D. I. inzistira u žalbi na nebitnim razlikama u iskazima svjedoka jer su te razlike odraz višekratnih ispitivanja tijekom više od 20 godina, koliko je prošlo

**INTERNATIONAL
LEGAL FRAMEWORK
OF PROCESSING
WARTIME
SEXUAL VIOLENCE**

od događaja i iste nisu dostatne za zaključak da svjedoci nisu uvjerljivi i vjerodostojni.

Iz ovog obrazloženja vidljivo je da sud ima u vidu prirodu sjećanja, odnosno utjecaj protoka vremena na sjećanje te da se oslanja na druge načine određivanja vjerodostojnosti iskaza, odnosno da je i u ovom aspektu vjerovao iskazima žena.

Naposljetku, iako je nesporno da je novi Kazneni zakon blaži za počinitelja zbog propisane minimalne kazne zatvora, u ovome predmetu, kako je već napomenuto, Vrhovni sud povećava kaznu drugooptuženom za 6 mjeseci, smatrajući kako je prvostupanjski sud zanemario da je optuženi “kroz dulje vremensko razdoblje i višekratno slamao otpor oštećenice, već ranije fizički i psihički slomljene, na što osnovano ukazuje državni odvjetnik u žalbi”.

Analizu sljedećeg predmeta temeljimo na optužnici te na direktnom praćenju sudskog postupka. Radi se o predmetu u kojem se optuženi tereti za silovanje jedne žene 1991. godine kao pripadnik Teritorijalne obrane Daruvara, za vrijeme trajanja oružanog sukoba između Oružanih snaga RH te Jugoslavenske narodne armije i srpskih paravojnih formacija u Doljanima. Prema iskazima oštećenice i svjedoka, ona i članovi njene obitelji skrivali su se u podrumu svoje kuće jer se gotovo cijelog dana čulo pucanje. U poslijepodnevnim satima skupina naoružanih osoba rekla im je neka izađu u vrt, gdje su morali ležati na podu i odgovarati na pitanja naoružanih osoba, pritom ih ne gledajući. Između ostalih pitanja, pitali su oštećenicu gdje joj je sin, a kada je njen svekar podigao glavu prema osobama koje su ih ispitivale kako bi lakše odgovorio, zaprijetili su mu smrću pogleda li ih još jednom. Jedan je naoružani čovjek zatim odveo oštećenicu u podrum da provjeri skriva li se u njemu još netko i tada joj rekao da su ubili dvije osobe iz sela. Nakon ispitivanja, obitelj je odvedena nazad u podrum, te je tamo dovedeno još nekoliko susjeda. Nakon nekog vremena, oštećenica je pozvana da izađe iz podruma i pokaže naoružanim osobama gdje se

Article 119

Whoever, with intentions to completely or partly destroy a national, ethnical, racial or religious group, orders the killing of its members, orders members to be subjected to severe bodily harm or serious damage to their bodily or mental health, orders forced resettlement, or orders a group to live in such conditions that would lead to their complete or partial extinction, orders measures to prevent procreation between members, or orders forced displacement of children to another group or whoever commits any of the foregoing acts shall be punished by not less than five years or for twenty years of imprisonment.

nalazi piće. Nakon što im je pokazala gdje se piće nalazi, ostala je sama u kuhinji s još trojicom naoružanih muškaraca, od kojih su ju dvojica silovala. Kako je oštećenica opisala, nisu ju na drugi način fizički zlostavljali, ali su s njom izvršili spolni odnos protivno njenoj volji. Zatim je vraćena u podrum, a kasnije je svima u podrumu rečeno da pričekaju dvadesetak minuta da ne vide u kojem su smjeru naoružani ljudi otišli, te da se zatim razidu. Idućeg se dana oštećenica ponovno skrivala u podrumu sa svojom obitelji zbog zvukova pucnjave, a dan nakon toga otišli su iz Doljana u Novoselec, gdje je ona rekla jednoj gospođi da je silovana i zamolila da ju odvede liječniku ginekologu, što je ta gospođa i učinila dan nakon. Oštećenica je sudu priložila medicinsku dokumentaciju s toga pregleda, te dokumentaciju psihološkog vještačenja i liječenja. Ginekološki nalazi naime nisu ukazali na fizičke posljedice, ali se oštećenica dugo liječila od psihološke traume. Ostvarila je pravo na status civilne žrtve.

Optuženi je uhićen na temelju popisa pripadnika Teritorijalne obrane Daruvara te prepoznavanja koje je provedeno 2015. godine kada je oštećenica utvrdila, iako ne sa sigurnošću, da je on jedan od počinitelja silovanja.

Sudnica u kojoj se suđenje odvijalo bila je prikladne veličine, te je otvorena tek nakon što su dva policijska službenika uvela unutra optuženog u policijskim liscama. Oštećenica je smještena na stolicu koja se nalazila na oko 2-3 metra ispred optuženog i okrenuta prema sudskom vijeću, odnosno bila je leđima okrenuta optuženome. Pitanja su joj postavljali predsjednik sudskog vijeća, predstavnik Županijskog državnog odvjetništva, dvoje branitelja optuženog te sam optuženi. Nije joj postavljeno nijedno neumjesno ili osobno pitanje (gotovo sva pitanja odnosila su se na detaljniji opis počinitelja i okolnosti), te su se svi prema oštećenici odnosili s poštovanjem.

ICTY's practice regarding sexual violence prosecution. ICTY's hearing chambers have clearly stated in their verdicts that the criminal act of rape is considered crime against humanity, and rape is considered torture and a serious violation in article 27, paragraph 2 of the IV Geneva Convention on civilian protection from August 12, 1949 also states that "women will be particularly protected from any attack on their honour and particularly from the act of rape..." Pursuant to the new Criminal Code, the perpetrator shall be punished with the criminal sentence stated in article 91, paragraph 1 - by minimum of 5 years to long-term imprisonment, only if the criminal act is committed against a large number of people or in a particularly cruel and treacherous way.

Also pursuant to article 120 of BCLRC, wartime sexual violence committed in custody, prisons, and camps has been processed as a war crime against war prisoners, although it is not specifically stated in the criminal acts normative description,

Article 122

Whoever violates the rules of international law, orders the killing, torturing or inhumane treatment of war prisoners, orders war prisoners to be subjected to biological, medical or other scientific experiments, their tissue or organs taken for transplantation, orders war prisoners to be subjected to great suffering impairing the integrity of their bodies or health, forces them to serve in hostile armed forces deprives them of the rights to a just and unbiased trial, or whoever commits any of the foregoing acts shall be punished by not less than five years or for twenty years of imprisonment.

and as a criminal act of genocide pursuant to article of BCLRC, which also does not explicitly incriminate sexual violence.

Njen je iskaz iznesen mirnim, ujednačenim glasom, ali je bio vrlo oskudan opisima, a kada je upitana nije mogla iznijeti detaljnije opise počinitelja, tvrdeći da se ne sjeća, a ni detaljniji opis samog silovanja.

Za vrijeme vijećanja sudskog vijeća o daljnjem postupku predočavanja dokaza, svi prisutni u sudnici morali su ju napustiti te izaći na hodnik. Optuženi je stajao u policijskim liscama s dva policijska službenika i svojim odvjetnicima, dok je oštećenica stajala sa svjedocima i predstavnicom Odjela za podršku žrtvama i svjedocima koja ju je pitala kako je prošlo, želi li vode i sl., a između oštećenice i optuženog bilo je dovoljno prostora i dovoljno ljudi da se spriječe moguće neugodnosti. Predstavnica Odjela za podršku žrtvama i svjedocima također je oštećenicu i dvoje svjedoka dopratila do sudnice, te je tijekom cijelog ročišta bila s njima ispred sudnice.

Što se tiče sudske prakse provođenja principa Pravila 96, uočavamo sljedeće:

Pravilo 96 (I): Uz iskaz oštećenice svjedočila su i dva svjedoka koji nisu bili neposredni svjedoci, a svjedokinja je za događaj čak saznala dva dana nakon što se dogodio. Spomenuta je medicinska dokumentacija i oštećenica je upitana je li bila na liječničkom pregledu nakon događaja, ali činilo se da i sudac i zamjenik Županijskog državnog odvjetništva uvažavaju njenu izjavu da je „ginekološki nalaz bio u redu“, ali da se liječila od psiholoških poteškoća.

Pravilo 96 (II): Sudac je oštećenicu za svaku osobu koju je spomenula (oni koji su ih ispitivali u vrtu, onaj koji ju je odveo u podrum, oni koji su ju silovali) pitao jesu li bili naoružani i jesu li joj prijetili. Kada je diktirao zapisničarki što da napiše u zapisnik, naglasio je kako su pripadnici Teritorijalne obrane Daruvar prijetili svekru oštećenice kada je podigao pogled prema njima i da su joj rekli da su ubili dvojicu susjeda, te da su ispitivali gdje je njen sin, stavljajući tako naglasak na okolnosti koje

the use of toxic gases, gaseous fumes or other gases and any similar liquids, substances or devices

19. the use of bullets that are easily spread or dispersed in the human body;
20. the use of weapons, missiles, materials and other forms of warfare that by their nature are causing excessive injuries or unnecessary suffering or whose nature is that, contrary to international humanitarian law, does not differentiate between military and civilian targets, if such weapon, projectile, material or warfare is a subject of a comprehensive prohibition,
21. desecration of personal dignity, particularly humiliating and degrading acts, collective punishment,

22. rape, sexual enslavement, forcing into prostitution or causing violent pregnancy, forced sterilization or any other form of sexual violence that constitutes a serious breach of the Geneva Conventions,

23. exploitation of the presence of civilians or other protected persons so that certain places, areas or military forces are protected from military operations,
24. directing attacks on buildings, materials, medical units and means of transportation, as well as on staff using special signs of Geneva Conventions in accordance with international law,

25. resorting to starvation of civilians as a mode of warfare by denying the resources necessary for survival, including impeding access to humanitarian aid prescribed by the Geneva Conventions,

26. recruitment of children in national armed forces or armed groups separated from state armed forces or their use in active participation in hostilities; or
27. displacement of civilian population for reasons related to a conflict unless it is required by civilian security or an inevitable military purpose, shall be punished by imprisonment for **not less than three years.**

There is a significant gap between the Criminal Codes cited modification and

su u oštećenici izazvale strah.

Pravilo 96 (IV): Kako je i ranije napomenuto, nisu joj postavljana nikakva osobna pitanja, niti pitanja vezana uz njen prethodni ili naknadni seksualni život.

Nemamo podatke o tome je li oštećenica prije početka sudskog postupka upoznata sa svim svojim pravima, je li joj osigurana besplatna pravna i psihološka podrška te je li adekvatno pripremljena za svjedočenje, ali primjećujemo da tijekom sudskog postupka nije imala zakonskog zastupnika, što je praktična posljedica nejasnih nacionalnih propisa.

Optuženi je na koncu oslobođen optužbi zbog nedostatka inkriminirajućih dokaza.

- concrete and direct military gain,
5. attack or bombing, by any means, cities, villages, settlements or buildings that are unprotected and do not represent military objectives,
6. killing or wounding a soldier who surrendered after he or she left the weapon or was left without any means to fight,
7. improper use of truce flags, flags or military signs and uniforms of the enemy or United Nations, as well as special signs of Geneva Conventions, which resulted in death or serious injury,
8. displacement, direct or indirect, of parts of their own civilian population to territory occupied by the occupying forces or deportation or displacement of the entire population of occupied territory or a part of it, inside or outside that area,
9. directing an attack on buildings for the use of religion, education, art, science or humanitarian purposes, against historical monuments and cultural goods, hospitals and places where ill and wounded are gathered, provided they are not military targets, 10. subduing of persons who were in control of enemy side to bodily confinement, taking tissue or organs for transplantation or to medical or scientific research of any kind that are not justified by medical, dental or hospital treatment of those persons and that are not conducted in their best interest and lead to death or a serious health danger of that person or persons,
11. vicious killing or wounding members of enemy nation or army,
12. proclaiming that no mercy will be given to the adversary,
13. destruction or seizure of enemy's property unless it is necessary for war purposes, 14. the proclamation of rights and actions of citizens of the enemy party prohibited, suspended or inadmissible in court proceedings,
15. forcing enemy citizens to participate in war operations directed against their own country even if they were serving a conflicted side before the war began,
16. plundering of cities or places,
17. the use of poison or poisonous weapons,
- 18.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

large-scale appropriation where there is no justification by military needs, or imposes illegal and disproportionately large contributions and requisitions, or decreases the value of the domestic currency or unlawfully issues it, or whoever commits any of the foregoing acts shall be punished by five to twenty years of imprisonment.

Pursuant to article 51, paragraph 2, point 22, the Criminal Code (National Gazette, nb. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15) expanded sexual violence's criminal area to an act of a war crime, but at the same time reduced minimum prison sentences for sexual violence to three years.

Article 91, paragraph 2, War crime

(2) Whoever violates the rules of international law in time of war, occupation or international armed conflict or armed conflict that has no international significance, commits other serious violations of rights and customs applicable to an international armed conflict or armed conflict whose significance is not international in accordance with the existing international legal framework, that is any of the following acts:

1. directing an attack against civilian population or against individual civilians who are not directly involved in hostilities;
2. directing attacks against civilian objects, or objects that are not military targets;
3. directing attacks against persons, devices, materials, units or vehicles involved in humanitarian aid or peacekeeping mission in accordance with the Charter of United Nations, as long as they are entitled to the protection of civilians or civilian objects under the provisions of international humanitarian law
4. launching an attack knowing that such attack would incidentally lead to deaths or injuries of civilians or damage to civilian objects or to severe, long-term and extensive damage in natural environment that would obviously be excessive to the expected

U svrhu izrade ovoga izvještaja, provele smo polustrukturirane intervjuje sa stručnjacima/kinjama u kontaktu sa žrtvama seksualnog nasilja u ratu (predstavicama/ima nekolicine struka koje/i imaju iskustva vezana uz procesuiranje slučajeva silovanja kao vida izvršenja ratnog zločina – odvjjetništva, sudstva, psihologije, organizacija civilnog društva, odjela za podršku žrtvama i svjedocima, monitora suđenja). Imena ili drugi osobni podaci intervjuiranih osoba neće biti navedeni shodno Zakonu o zaštiti osobnih podataka, no smatramo da su, s obzirom na njihovo bogato višegodišnje iskustvo rada na slučajevima silovanja u ratu, mišljenja i komentari intervjuiranih osoba relevantni za donošenje zaključaka u ovome izvještaju.

Iako su stajališta intervjuiranih osoba podijeljena po potrebi uvođenja Pravila 96 u nacionalno zakonodavstvo (Zakon o kaznenom postupku) svi ispitanici su istakli slaganja oko unaprjeđenja Zakona, ali još više kroz neophodnost daljnje edukacije stručnjaka te sudova i drugih institucija oko provođenja mjera neophodnih za umanjenje potencijalne retraumatizacije tijekom iskaza.

U nastavku iznosimo zaključke istraživanja:

- Prijavljivanje silovanja i seksualnog nasilja je intenzivnije nakon 2012., kao posljedica aktivnosti organizacija civilnog društva kao i donošenja novog zakona o reparacijama žrtava seksualnog nasilja u ratu.
- Svi ispitanici su u praksi uvidjeli probleme pri svjedočenju žrtve, jer su iste iskazivale više od dva puta, protok vremena utječe na vjerodostojnost iskaza, problemi s prepoznavanjem direktnih počinitelja (pregled fotografija, nedostupnost okrivljenih).

Wartime sexual violence in the Republic of Croatia is processed as a war crime pursuant to Basic Criminal Law of Republic of Croatia (hereinafter BCLRC) from 1993 (revised text NN nb. 31/19939). However, because of content alterations in defining war crimes by Criminal Code (hereinafter CC) since 2011, a new act is now applied regarding wartime sexual violence as an aspect of committing war crimes, which is more lenient to the perpetrator (article 3, paragraph 2 of Criminal Code).

Pursuant to article 120 of BCLRC, sexual violence is processed as a war crime against a civilian population:

Article 120

(1) Whoever violates the rules of international law in time of war, armed conflict or occupation and orders an attack against the civilian population, settlements, individual civilians or those hors de combat resulting in death, severe bodily harm or serious damage to people's health, orders an indiscriminate attack harming the civilian population, orders the killing, torturing or inhuman treatment of civilians, orders civilians to be subjected to biological, medical or other scientific experiments, their tissues or organs taken for transplantation, orders civilians to be subjected to great suffering impairing the integrity of their bodies or health, or orders their resettlement, displacement or forcible loss of ethnic identity or conversion to another religion, orders rape, sexual oppression, forced prostitution, pregnancy or sterilization or other sexual abuse, orders measures of intimidation or terror, hostage taking, collective punishment, unlawful deportations to concentration camps or illegal detention, deprives people of the rights to a just and unbiased trial, forces them to serve in hostile armed forces or in the information services or administration of a hostile power, subjects them to forced labor, starvation, confiscates property or orders that the population's property be plundered or illegally and wantonly destroyed or its

- Zbog nedostatka materijalnih dokaza, kazneni progon se bazira na iskazu žrtve i drugih svjedoka (očevidaca ili svjedoka “iz druge ruke”), stoga se iskaz uzima u detalje.
- Primjer dobre prakse je rad Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja koje je sve bitne informacije crpilo iz izjave podnositelja/ice zahtjeva: neposredne i dugoročne fizičke, psihičke i socijalne posljedice preživljenog seksualnog nasilja, je li netko primijetio na osobi da nešto nije u redu po povratku među poznanike čak i ako nije ništa izravno verbalno rekla. U svrhu pribavljanja cjelovite izjave žrtve razvijena je lista pitanja koja pokriva sve relevantne podatke. Isto bi trebalo primijeniti u kaznenom postupku – izraditi listu pitanja kojima se zahvaćaju relevantna područja – pri uzimanju izjave. Pitanja koja postavlja Povjerenstvo odnose se na: neposredne psihološke reakcije, dugoročne psihološke reakcije, ozljede, saznanje o događaju izneseno drugim osobama na bilo koji način, opažanje drugih osoba, direktno prisustvovanje drugih svjedoka.
- Prilikom uzimanja iskaza tijekom suđenja primijećen je nedostatak senzibiliteta, te stav da je “silovanje marginalizirano kao ratni zločin, jer ni društvo ni institucije nisu pripremljeni za procesuiranje slučajeva seksualnog nasilja”, isto tako u sudnicama su u nekim predmetima postavljana neprimjerena i irelevantna pitanja usmjerena protiv integriteta oštećenice/žrtve, kao i pasivnost članova sudskih vijeća u zabrani takvih pitanja.
- Zgrade sudova su nedostatne za pružanje zaštite svjedocima i žrtvama (seksualnog nasilja), ponekad neizbježni susreti na hodniku, stoga bi trebalo iste u što većoj mjeri prilagoditi svjedočenju ranjivih svjedoka.
- Uočili smo unaprjeđenje zakonskog okvira koji se odnosi na procesna

**EXISTING NATIONAL
LEGAL FRAMEWORK
OF PROCESSING
WARTIME
SEXUAL VIOLENCE**

pravila, a uskoro slijede i izmjene kroz koje će se još dodatno razraditi položaj žrtava (seksualnog nasilja). Obavijest s pravima u kaznenom postupku daje se žrtvi koja je došla zločin prijaviti na policiju na papiru, s kontaktom Odjela za podršku žrtvama i svjedocima kojem se može obratiti za pomoć i podršku. Policija im nije dužna objasniti svako pravo niti su policijski službenici dužni znati sva prava. Odjel za podršku žrtvama i svjedocima je tu za davanje informacija o pravima i njihovom ostvarivanju i kada im se žrtve jave na samom početku, imaju primjera pozitivne prakse od početka do donošenja pravomoćne presude. Problem je omogućavanje žrtvi prava na pristup informacijama. Od 15 županijskih sudova, samo 7 ima Odjele za podršku žrtvama i svjedocima, a i tamo gdje ima policija često ne upućuje žrtve i svjedoke Odjelu.

- Odredbe iz Pravila 96 bi svakako trebalo konkretnije ugraditi u domaće zakonodavstvo i/ili praksu, stoga se svi ispitanici zalažu za provođenje **multidisciplinarnih edukacija stručnjaka/inja**, koji sudjeluju u kaznenom postupku kako bi se postiglo da svojim aktivnostima slijede upute iz Pravila 96.

- Neophodan je daljnji razvoj sustava podrške po uzoru na sve mjere zaštite MKSJ-a jer iste su bile vrlo korisne za pomoć i podršku svjedocima (jedinica za podršku svjedocima, *case manager* koji o njima brine, služba osiguranja, mogućnost zdravstvenih pregleda, kod posebno ranjivih slučajeva član obitelji mogao je prisustvovati suđenju u ulozi emocionalne podrške, kao i profesionalna služba za podršku). Stoga u Hrvatskoj treba profesionalizirati službe za zaštitu i podršku žrtvama i svjedocima. One pružaju emocionalnu podršku, ali ne pružaju profesionalnu podršku razrade traumatskog događaja, osnaživanja, stabilizacije svjedoka. Čak imaju uputu da uopće ne razgovaraju o samom zločinu i preživljenom iskustvu, tako da ono i dalje ostaje bolno i žrtva na sud dolazi psihološki nepripremljena. Treba razviti službe koje su profesionalne i koje mogu svjedoke/inje stabilizirati i psihološki

NATIONAL STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM SUPPORTING THE VICTIMS AND WITNESSES IN REPUBLIC OF CROATIA FROM 2016 UNTIL 2020 (Narodne novine 75/2015)

The modern international legal approach to a perpetrator's criminal prosecution expands from a procedure which presents a form of state's effort to establish law onto a mechanism that will enable the establishment of a the individual's rights that had been violated. In the last few decades, there has been an increasing awareness of the need for more intense victim protection within the area of victims rights development. The victim is no longer only a source of information in the procedure, but also a procedural subject with more expressive rights⁴.

⁴ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_75_1437.html

pripremiti. To ne znači instruirati ih što da kažu na sudu, nego puno puta obraditi to emocionalno zasićeno sjećanje, uspostaviti kontrolu nad istim kako bi mirnije, koherentnije i bez opsežnije psihološke reakcije iznijeli/e svoje svjedočenje.

which is one of the reasons why there is still no complete data on the range of acts of rape and sexual violence during the war.

There is still no precise data on survivors of sexual wartime violence in Croatia, but due to a large number of victims, largely consisting of those taken away to prisons or camps³ who are considered to be survivors of some kind of sexual violence during war destructions, there is a pressing need to resolve this issue. According to available data, since the beginning of implementation of the Act on sexual violence victims' rights during the armed aggression on Republic of Croatia in Homeland war (NN 64/15) until December 2016, the Ministry of Croatian Veterans has received 182 requests of status acquisition, meaning requests to achieve rights according to aforementioned law regulations. The Ministry of Interior determined there was a suspicion that sexual crimes against 182 victims could have been committed during the war in Croatia. It was determined by additional reviews that some of the potential victims had already passed away. Others told state attorneys that there was no case of rape or any other form of sexual violence that could be described as a war crime conducted by inhumane treatment, while some of the victims declined any possibility of giving a statement. According to respective state attorney's records, sexual war crime was without a doubt committed against 83 victims, mainly women. Criminal processes, currently in different stages, were initiated regarding 73 victims. It is necessary to note that, apart from this data, only 30 victims out of the previously mentioned figure personally reported an act of crime of rape, while 60 of them agreed to testify. We believe that further humanization of criminal procedure and the introduction of special rules in regards to taking statements from wartime sexual violence victims would contribute to more effective processing of wartime rape crimes and other forms of war-related sexual violence.

³ According to data from Bureau for imprisoned and missing of Department of Veterans, 7 666 individuals were exchanged during the war, and out of that number 932 were women.

PREPORUKE

In late June 2013, the UN Security Council adopted Resolution 2106, which states not only the need for conducting consistent and strict investigations, but also the criminal prosecution of wartime sexual violence perpetrators. In the early resolutions - 1820 (in 2008), 1888 (2009) and 1960 (2010) - the Council established that the main threat to international peace and safety that requires adequate response is sexual violence committed systematically and as an instrument of war. *The international protocol of documenting and researching sexual violence in conflicts* was presented at the 2014 London summit on sexual violence in conflicts¹.

Special rules regarding proving sexual violence were adopted in trials at ICTY: protection of victims from offensive and violent interrogation and ability to testify under an alias - with hidden face and altered voice, via videoink - in hearings closed for public. Also, Rule 96 of the ICTY Rules of Procedure and evidence regulates that: it is not necessary to confirm a sexual violence victim's testimony, prior sexual conduct of the victim shall not be admitted in evidence to protect the victim from the abuse, discomfort and humiliation. It also regulates the way which could prove non-consent, namely "proving existence of forced circumstances under which reasonable consent is not possible." Thus, these procedures and rules could be considered "the best practice" and should therefore be accepted by the Croatian judicial system.

In November 2016, the European Commission published their latest report (Special Eurobarometer 449 - Gender based Violence) on sexual violence according to which a significant number of examinees in Croatia justify the act of rape or sexual violence by the victims' conduct or other characteristics². Worrying results of this report indicate the social stigmatization of sexual violence victims, which quite often leads to victims themselves denying sexual abuse and rarely reporting sexual violence. At the same time, wartime sexual violence victims still have not received sufficient protection, psychological support, or adequate legal aid during criminal procedure,

¹ https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/376604/low_res_Protocol_FULL-BO5.pdf

² <http://ec.europa.eu/COMFrontOffice/publication/index.cfm/survey/getSurveyDetail/instruments//2>

- Jasno definirati tko je nadležan za pružanje zakonski propisane psihološke i pravne pomoći žrtvama seksualnog nasilja u ratu, te isti zakon implementirati, odnosno razviti efektivan sustav podrške kakav je razvijen na MKSJ-u
- Dodatno educirati i senzibilizirati sve stručne osobe koje dolaze u kontakt sa žrtvama seksualnog nasilja u ratu kroz multidisciplinarnu edukacije, te potaknuti bolju suradnju među različitim institucijama.
- Razviti standardiziranu, detaljnu i senzibilnu listu pitanja kojom bi se vodilo pri uzimanju izjava žrtava seksualnog nasilja u ratu koja pokriva sve podatke relevantne za kazneni postupak, po uzoru na listu razvijenu od strane Povjerenstva za žrtve seksualnog nasilja
- Implementirati principe Pravila 96 u hrvatski zakonodavni okvir – iako se čini kako se u hrvatskoj sudskoj praksi ti principi uvažavaju (no ne možemo znati u kojoj mjeri), njihovo uvođenje u zakonski okvir dodatno bi osigurao njihovo provođenje, te bi simbolički značio želju Republike Hrvatske da olakša pristup pravdi žrtvama seksualnog nasilja u ratu.
- Uskladiti Zakon o pravima žrtava seksualnog nasilja za vrijeme oružane agresije na Republiku Hrvatsku u Domovinskom ratu s međunarodnim mehanizmima zaštite ljudskih prava i Ustavom RH – proširiti način definiranja kaznenog djela seksualnog zločina i omogućiti reparacije za sve žrtve seksualnog nasilja 1991.-1995. na teritoriju RH neovisno o njihovom statusu za vrijeme konflikta.

CONTEXT

LITERATURA

That would mean more efficient prosecution of sexual violence as an aspect of committed war crimes, especially through procedural rules on rights of sexual violence victims. Trauma that victims of wartime sexual violence experienced, national institutions lack of support throughout the years, and the modern international legal approach to criminal prosecution were the starting points of this report for public advocacy of necessary national legislation modification.

1. Postupanje u predmetima ratnih zločina, Jasmina Dolmagić, Pravosudna akademija 2016., dostupno na:
<http://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Postupanje%20u%20predmetima%20ratnih%20zlo%C4%8Dina.pdf>
2. Borba protiv nekažnjivosti za seksualno nasilje u oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini: postignuti napredak i izazovi, Misija OSCE-a u BiH, 2015., dostupno na:
<http://www.osce.org/bs/bih/171911?download=true>
3. Seksualno nasilje – mitovi, stereotip i pravni sustav, Ivana Radačić, Zagreb, 2014.
4. Granice međunarodnoga kaznenog prava: Jesu li žene napokon unutar granica? Ivana Radačić, dostupno na:
<http://www.women-war-memory.org/index.php/hr//rat-i-ratna-silovanja/86-granice-medunarodnog-kaznenog-prava>
5. Silovanje i seksualno nasilje kao radnje počinjenja kaznenog djela ratnog zločina, Veselinka Kastratović, u: Procesuiranje ratnih zločina - Jamstvo procesa suočavanja s prošlošću u Hrvatskoj, Documenta - Centar za suočavanje s prošlošću, 2014.
6. Background Information on Sexual Violence used as a Tool of War; dostupno na:
<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgsexualviolence.shtml>
7. Procjena broja žrtava seksualnog nasilja tijekom Domovinskog rata na području RH i optimalni oblici obeštećenja i podrške žrtvama, sociološko istraživanje, Zagreb, UNDP, 2013.

Wars in the territory of former Yugoslavia (SFRY) were marked, among other characteristics, by sexual violence to which women, men, and in some cases, children were exposed. Almost half of all the convicts were declared guilty of sexual violence at the *International Criminal Tribunal for former Yugoslavia* (ICTY). On the international level, there is an increasing awareness of wartime sexual violence, the severity of its consequences, and the need for its processing.

Like other organizations that deal with similar issues, Youth Initiative for Human Rights believes that wartime sexual violence cases are not being adequately prosecuted. According to the State Attorney's (SA) report in 2014, the Ministry of the Interior (MI) established a reasonable doubt that there could be cases of rape or other sexual violence committed against 187 victims during the war from 1990s, and at the time the SA's report was published, it was confirmed with certainty that 83 people were victims of wartime rape.

The main obstacle for these crimes is not only the Croatian legal system, but also the fact that the victims rarely talk about what they have been through, due to shame or fear of social condemnation, as well as the fact that perpetrators are quite often not known or available to Croatian judiciary. Nonetheless, we maintain that the Republic of Croatia did not invest enough effort in providing the victims access to justice. While one of the governments' main priorities should be easing victims' access to justice, the focus on victims of war crimes significantly decreased in 2013 after the modification of the Strategy of judiciary development.

Aiming to bring focus back onto this issue, Youth Initiative for Human Rights has developed a report through consultations, interviewing professionals in contact with the victims of criminal cases of wartime sexual violence. Throughout this process, Youth Initiative for Human Rights kept this particular question in mind: *is there a*

8. What happened to the women? - Gender and Reparations for Human Rights Violations, Ruth Rubio-Marin, International Center for Transitional Justice, 2006.

9. Načela za izmjenu Zakona o kaznenom postupku za omogućavanje odgovarajućeg okvira za kazneno procesuiranje, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, 2013.

10. Suzbijanje posljedica seksualnog nasilja u ratu, UNFPA Program BiH 2013-16., dostupno na:

<http://ba.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/bosanskio1.pdf>

11. Stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj u 2005., Ženska soba; dostupno na: <http://zenskasoba.hr/podrucja-rada/aktivnosti/istrazivanja/stanje-seksualnih-prava-zena-u-hrvatskoj-u-2005/>

12. Masovna silovanja u ratu, Ženska memorija;

<http://www.women-war-memory.org/index.php/hr/povijest/rat-i-ratna-silovanja>

13. Transitional Justice Brief, Inicijativa mladih za ljudska prava Hrvatska, 2016.

14. Međunarodni protokol o dokumentiranju i istraživanju seksualnog nasilja u sukobima, 2014., dostupno na:

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/376604/low_res__Protocol_FULL-BOS.pdf

15. Special Eurobarometer 449 – Gender based Violence, Europska komisija, 2016., dostupno na:

<http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments///2>

INTRODUCTION

16. Klasifikacija patnje žrtava seksualnog nasilja , Marina Tkalčić, dostupno na: <https://www.libela.org/sa-stavom/6369-klasifikacija-patnje-zrtava-seksualnog-nasilja/>

17. Smjernice Generalnog tajnika - Reparacije za seksualno nasilje povezano sa sukobima, lipanj 2014., str.5. Dostupno na: <https://www.documenta.hr/assets/files/Sudjenja/ECHR/Smjernice-Generalnog-sekretara-o-reparaciji-CRSV-BOS.pdf>

18. Odluka o donošenju Nacionalne strategije razvoja sustava podrške žrtvama i svjedocima u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2016. do 2020. godine, Narodne novine, 2015., dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_07_75_1437.html

19. Ažurirani statut Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, UN, 2009., dostupno na: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf

20. Systematic rape, sexual slavery and slavery-like practices during armed conflict, Gay J. McDougall, UN, 1998., dostupno na: <http://www.refworld.org/docid/3boof44114.html>

21. Seksualno nasilje u brojkama, MKSJ, 2016., dostupno na: <http://www.icty.org/bcs/u-fokusu/zlo%C4%8Dini-seksualnog-nasilja/u-brojkama>

22. Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, dostupno na: <http://minoritycentre.org/library/rimski-statut-me%C4%91unarnodnog-krivi%C4%8Dnog-suda>

Introduction	03
Context	06
Existing national legal framework of processing wartime sexual violence	10
International legal framework of processing wartime sexual violence	17
Processing rights of wartime sexual violence victims in criminal proceeding + EU Directive 2012/29/EU Rules of procedure and evidence of international criminal courts regarding sexual violence victims	24
Reparations to victims of wartime sexual violence in Croatia Issues in national courts' practice	30
Research results	35
Recommendations	43
Literature	48
	50

23. The States Parties to the Rome Statute, dostupno na:

https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/the%20states%20parties%20to%20the%20rome%20statute.aspx

**IMPROVING THE
LEGAL FRAMEWORK
FOR MORE EFFECTIVE
PROCESSING OF
SEXUAL VIOLENCE
AS AN ASPECT
OF WAR CRIMES**

*Implementing Rule 96
in national legislation*

report / 2017.

Youth Initiative for Human Rights

CHARLES STEWART
MOTT FOUNDATION

Izdavač
Autorice i autor
Za izdavača
Prevoditelj/ica
Proofreading za engleski
Dizajn

Inicijativa mladih za ljudska prava
Stephanie Stelko / Milena Čalić Jelić / Nikola Puharić
Mario Mažić
Jelena Čavarović / Branimir Renje
Elizabeth Ditullio / Madeline Jung-Hwa Lee
Petar Novak

Oblikovanje i tiskanje ove publikacije je omogućeno financijskom podrškom zaklade C. S. Mott. Publikacija je odgovornost autora i ne izražava nužno stajalište zaklada.

Zahvaljujemo svima koji su sudjelovali u istraživanju te timu Outreach programa ICTY-a.

Zagreb, 2017.

IMPROVING THE LEGAL FRAMEWORK FOR MORE EFFECTIVE PROCESSING OF SEXUAL VIOLENCE AS AN ASPECT OF WAR CRIMES

*Implementing Rule 96
in national legislation*

report / 2017.

